

## Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Adalet Sisteminde Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar: Çocuk Suçluluğu, Kurumlar, Süreçler, Yasalar

*Children in Conflict with the Law in the Criminal Justice System of the Turkish Republic of Northern Cyprus: Juvenile Delinquency, Institutions, Processes and Laws*

Osman Kayabaşı 

Dr. Başmüfettiş, KKTC Polis Genel  
Müdürlüğü, Kuzey Kıbrıs Türk  
Cumhuriyeti  
osmankayabasi@yahoo.com



Geliş Tarihi/Received: 31.05.2022  
Kabul Tarihi/Accepted: 04.05.2023  
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:  
16.07.2024

**Öz:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Meclisi tarafından 1996 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Onay) Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşme KKTC iç hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Sözleşme, yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulmasını öngörmektedir. Bu çalışma ile "KKTC'de yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulmuş mudur?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede çalışmada, kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik yasalar, yasaları uygulamakla görevli kurumlar ve söz konusu kurumlarda pratikte yaşanan süreçler incelenmiştir. Çalışma bulguları; KKTC'de yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulmadığını, çocuklara yönelik adalet sisteminin doğasının reaktif ve ceza odaklı olduğunu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedeki değerlerin sistemde yer alan kurumlar tarafından yeterince içselleştirilemediğini ortaya çıkarmıştır. Bu bulgulara dayanarak çalışmanın sonunda, KKTC'de çocuk adalet sisteminin oluşturulması için bir dizi çözüm önerisinde bulunulmuş ve bunun için reform yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar, Çocuk Adalet Sistemi, Çocuk Suçluluğu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, KKTC

**Abstract:** The Convention on the Rights of the Child (Approval) Law, which was approved by the Assembly of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in 1996, made the Convention on the Rights of the Child part of TRNC domestic law. The Convention urges the establishment of a separate juvenile justice system from the adult system. The purpose of this research is to find a response to the question, "Has the TRNC established a separate juvenile justice system from the adult justice system or not?" Within this framework, the laws pertaining to children in conflict with the law, the organisations in charge of upholding the laws, and the procedures followed by these organisations are all examined. The study revealed that a separate juvenile justice system could not be developed in the TRNC because the juvenile justice system is reactive and punishment-oriented, and the values in the Convention on the Rights of the Child have not yet been internalised by the institutions in the system. Based on these findings, varieties of suggestions for establishing a separate juvenile justice system in the TRNC are presented at the end of the study, and the need for reform is emphasised.

**Keywords:** Children in Conflict with the Law, Juvenile Justice System, Juvenile Delinquency, Convention on the Rights of the Child, TRNC

### Extended Abstract

The aim of this study is to find a response to the question, "Has the TRNC established a separate juvenile justice system from the adult justice system or not?" In this context, the place of children in conflict with the law in the TRNC criminal justice system has been examined from the perspective of the Convention on the Rights of the Child. Firstly, the legal regulations in TRNC regarding children in conflict with the law were focused on. While this is being done, the concept of child; it has been observed that the Children's Law covers those under the age of 18, and the Juvenile Offenders Law covers those under the age of 14. In addition, the criminal liability of children was examined in the

Criminal Code, and in this context, it was found that the age limit for criminal liability is seven, contrary to the perspective of the Convention on the Rights of the Child.

According to the Convention on the Rights of the Child, every human being is a child until the age of eighteen. In TRNC, different age categories appear in different laws. In the Children's Law, "a person who has not reached the age of eighteen" is defined as a child, and in the Juvenile Offenders Law; "a person under the age of fourteen" is defined as a child. Although "child" is not defined in the TRNC Penal Code, the age at which children can be held criminally responsible is set at age of seven. Defining children according to different age limits in different laws in the TRNC causes confusion in practices regarding children and causes the principle of the best interest of children not to be given due importance. In this context, TRNC legislation should be made consistent with the Convention on the Rights of the Child, and necessary regulations should be made in all relevant laws to ensure that every person up to the age of 18 is considered a child.

Based on the perspective of the Convention on the Rights of the Child, the necessary regulation should be made in the 14th article of the TRNC Penal Code, titled the criminal liability of children, and the lower age limit for holding children criminally responsible should be increased from 7 to at least 12; the upper age limit should be increased from 12 to 18.

Then, the regulations of the Juvenile Offenders Law, Probation of Offenders Law and the Children's Law regarding children in conflict with the law were examined in this study. It has been observed that the laws in question came into force in the British period before 1960 and are still in force in the TRNC with minor changes. In addition, to the institutions specified in these laws, such as remand home and approved places of residence, it has been observed that, again from the perspective of the Convention on the Rights of the Child, institutions such as educational institutions do not exist in the TRNC, so children who are in conflict with the law and can be sent to these institutions may have to be sent to prisons where adults are located.

The laws in force in the TRNC regarding children in conflict with the law date back to the period when Cyprus was under British rule, and when viewed from the perspective of the Convention on the Rights of the Child, it is seen that the laws in question are insufficient to meet the needs of children in conflict with the law and do not address juvenile delinquency from a contemporary perspective.

Later in the study, the institutions of the system that children in conflict with the law are exposed to in the TRNC and the processes to which they are subjected are analyzed. It was emphasized what processes await children who are in conflict with the law in the Police Organization, Attorney General's Office, Courts, Social Services Department, Bar Association and Central Prison institutions, respectively. It has been determined that the criminal justice system, rather than educating children who are in conflict with the law and reintegrating them into society, has a feature that harms them psychosocially and prepares the environment for them to commit crimes again. However, the aim of a juvenile justice system to be established from the perspective of the Convention on the Rights of the Child is to handle the issue with a child-focused approach, to prevent crime and re-crime in this context, and to ensure the reintegration of the child who is in conflict with the law into society.

The study revealed that a separate juvenile justice system could not be developed in the TRNC because the juvenile justice system is reactive and punishment-oriented, and the values in the Convention on the Rights of the Child have not yet been internalised by the institutions in the system. Based on these findings, varieties of suggestions for establishing a separate juvenile justice system in the TRNC are presented at the end of the study, and the need for reform is emphasised.

## Giriş

Suç olgusu, toplumların tüm kesimlerini derinden etkilemekte, bu olgudan en çok da çocuklar etkilenmektedirler. Küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte bilim insanlarının, uygulayıcıların ve eğitimcilerin çalışma alanına giren suç ve çocuk suçluluğu olguları, uluslararası kuruluşları da bu yönde çalışmalar yapmaya ve uluslararası sözleşmeler yaparak hak temelli bir çocuk anlayışı geliştirmeye yönlendirmiştir. 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”,<sup>1</sup> çocuk haklarının korunması yönünden bir dönüm noktası olmuştur.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, taraf devletlerin iç hukuk kurallarına göre imza edilerek, taraf devletler tarafından bir yasayla onaylandıktan sonra bu devletleri bağlayıcı nitelik kazanmaktadır. Sözleşme, çocuk haklarını tek bir metinde düzenli bir şekilde derlemiş ve aynı zamanda bağımsız bir çocuk adalet sisteminin dayanağını oluşturan çocuk hakları hukukunun da temelini atmıştır. Sözleşme ile birlikte 1990’lı yılların ortalarından itibaren çocuk koruma yaklaşımı ile aile hizmetleri yaklaşımının güçlü taraflarını alarak bütüncül bir perspektif ortaya koyan çocuk gelişimi yaklaşımı - modern çocuk koruma anlayışı- ortaya çıkmıştır.<sup>2</sup>

Modern çocukluk paradigmasının ortaya çıkışıyla birlikte, çocukların nesne değil özne olduğu, özel muamele ve korunma ihtiyaçları olduğu kabul edilerek çocukların korunması sorumluluğu yetişkinlere verilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuk haklarının korunması amaçlanarak taraf devletlerin çocuk haklarını yaşama geçirmeleri için sözleşmede belirtilen yükümlülükler uyma zorunluluğu hüküm altına alınmıştır.

14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”<sup>3</sup>, iç hukukla ilgili prosedür tamamlandıktan sonra 27 Ocak 1995 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi’nde yayımlanarak Türkiye iç hukukunda yürürlüğe girmiştir. Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip eden KKTC’de de 1996 yılında, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, KKTC Meclisi tarafından bir onay yasası ile onaylanmış, ardından Cumhurbaşkanı tarafından KKTC Resmi Gazetesi’nde yayımlanmak suretiyle KKTC iç hukukuna kazandırılmıştır.<sup>4</sup> Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi onaylayan bir devlet, uluslararası hukuka göre Sözleşme’yi uygulamakla yükümlüdür.<sup>5</sup>

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin Türkiye iç hukukuna kazandırılmasının ardından, Türk hukuk sisteminde reformlar yapılarak yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu sürecin çıktısı olarak 2003-2005 yılları arasında, çocukların ceza hukuku karşısındaki durumlarını, yargılanmalarına ilişkin kuralları, çocuklar hakkında verilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına yönelik hükümleri de içerecek şekilde yasal düzenlemeler yapılmış ve çocuk adalet sistemini düzenleyen birçok yenilik getirilmiştir. Türkiye’de çocuk hukukuyla ilgili olarak esas köklü reformun ise 2005 yılında çıkarılan Çocuk Koruma Kanunu<sup>6</sup> ile gerçekleştirildiği söylenebilir. Türkiye’de Çocuk Koruma Kanunu ile ilgili olarak 2005 yılından 2011 yılına kadar merkezi düzeyde koordinasyonun sekretaryası görevini yürüten Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı, Çocuk Koruma Kanunu’nda belirtilen tedbirlerin yürütülmesine ve koordinasyonun sağlanmasına yönelik görevlerini, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması üzerine bu bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne devretmiştir. 2013 yılında hem 2013-2017 yıllarını kapsayan “Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve

<sup>1</sup> Convention on the Rights of the Child (CRC), United Nations, (20 November 1989), General Assembly Resolution 44/25, Entry into Force 2 September 1990.

<sup>2</sup> Türkiye’de Çocuklar için Adalet Projesi, *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Hukukçular için Eğitim Kitabı* (Ankara: BNB Ltd. Şti., 2013), 18.

<sup>3</sup> Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHDS), *TC Resmî Gazete 22184* (27 Ocak 1995), Karar No. 94/6423.

<sup>4</sup> KKTC hukukuna göre usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası antlaşmalar sadece yasa hükmünde olmakla kalmayıp bu antlaşmalar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağından, bu tür antlaşmalar Anayasa ile aynı seviyededir ve diğer yasalardan üstündür. (KKTC Anayasa Mahkemesi (AYM), K. 3/2006 (D 3/2006) (21 Haziran 2006). 22.

<sup>5</sup> Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye İlişkin Genel Yorumları 2001- 2006, *ICC Çocuk Hakları Serisi 3.*, Ankara, 2006, iv.

<sup>6</sup> Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), *TC Resmî Gazete 25876* (15 Temmuz 2005), Kanun No. 5395.

Eylem Planı” hem de çocuk koruma hizmetlerinde Türkiye modeli belirlenerek 2014-2019 yıllarını kapsayan stratejik amaçları ve hedefleri içeren “Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi” yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de yaşanan bu değişim ve dönüşüme bakıldığı zaman, doğal olarak Türkiye’yi örnek alarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi Türkiye’den bir yıl sonra iç hukukunun bir parçası haline getiren KKTC’de de bu yönde gelişmelerin olması beklenir. Kaldı ki Türkiye’den çok önce, kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik olarak Kıbrıs’ta 1935 yılında Juvenile Offenders Law (Çocuk Suçluları Yasası) yürürlüğe girmişti. Fakat aradan uzun yıllar geçmesine rağmen halen KKTC’de ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulamamıştır.

Devlet Planlama Örgütünün 2011 yılı verilerine göre KKTC’de yaşayan 286,257 kişiden 62,892’si 18 yaşın altındadır.<sup>7</sup> 2011-2020 yılları arasında KKTC Mahkemelerinde yargılanıp mahkûm olan 16 yaşından küçük çocuk sayısı 823’tür.<sup>8</sup> 2022 yılında KKTC Mahkemelerinde yargılanıp suçlu bulunan 16 yaşından küçük çocukların işledikleri suçlar ile mahkeme kararlarının türüne göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

**Tablo 1.** 2022 Yılında KKTC Mahkemelerinde Yargılanıp Suçlu Bulunan 16 Yaşından Küçük Çocukların İşledikleri Suçlar ile Mahkeme Kararlarının Türüne Göre Dağılımı

İşlenen suçun türü	Hapislik cezası	Para cezası	Kefalet senedi nazara alınan	Nezaret altına alınan	Sinama	Toplam
Adam öldürme, adam öldürmeye teşebbüs, vahim yaralama, darp, tecavüz vb.	0	1	6	0	0	7
Silah veya patlayıcı madde taşıma, bulundurma, kullanma vb.	0	0	1	0	0	1
Soygun yapmak, ev dükkân açmak, sirket, tasarruf vb.	2	1	13	0	0	16
Kavgada yer almak, rahatsızlık, kasti hasar vb.	0	2	4	0	2	8
Uygunsuz hareket	1	1	3	0	0	5
Trafik ve diğer suçlar	0	0	3	2	0	5
Toplam	3	5	30	2	2	42

**Kaynak:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler (KKTC M), *2022 Faaliyet Raporu* (Lefkoşa: KKTC Yüksek Mahkeme Yayınları, 2023), 16.

KKTC’de risk altında ve korunması gereken çocukların sayısı ise bu sayısal verilerden kat ve kat fazladır. Böylesine önemli bir alanda, KKTC’de çok az araştırma yapılmıştır. KKTC SOS Çocuk Köyü Derneği, 2009 yılında KADEM’e<sup>9</sup> KKTC’de çocuklara yönelik hak ihlallerinin genel mevcudiyetini saptamaya yönelik bir araştırma yaptırmıştır.<sup>10</sup> Söz konusu araştırma çerçevesinde KKTC’de yaşayan çocukların yaklaşık yarısının “çocuk haklarının ihlal edilme riski” ile karşı karşıya oldukları; bu risklerin ise genel olarak “barınma riski, eğitim alamama, aile sahibi olmama, ırkçı davranışlara maruz

<sup>7</sup> Devlet Planlama Örgütü, *Tablo 4. Yaş, Yaş Grubu, İlçe ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, 2011, KKTC Nüfus sayımı Sonuçları*, 2011.

<sup>8</sup> KKTC Yüksek Mahkeme Yayınlarının 2011-2020 Faaliyet Raporlarından yararlanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

<sup>9</sup> KADEM: Kıbrıs Toplumsal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi.

<sup>10</sup> Ceren Göynüklü, *Kuzey Kıbrıs’ta Çocuk Hakları*. Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınları No: 2 (Lefkoşa: Mavi Basım, 2012), 14.

kalma, sağlık hizmetlerinden faydalanamama" olduğu saptanmıştır.<sup>11</sup> Söz konusu araştırmanın bulguları; anne ve babaların %30,9'unun çocuk hakları ile ilgili biraz bilgiye sahip olduklarını, %38,3'ünün ise çocuk hakları ile ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını ortaya çıkarmıştır.<sup>12</sup> Diğer taraftan Çakıcı, Paşa ve Görkem araştırmalarında, KKTC'deki çocuk suçluluğunun; çocuğun eğitim seviyesi, aile yapısı, sosyo-ekonomik seviyesi, sosyal çevresi ve göçmen olma durumu ile doğrudan ilişkili olduğunu bulgulamışlar ve müdahale edilmesi gereken bir mesele olduğu sonucuna varmışlardır.<sup>13</sup> Gerek Mahkeme istatistikleri, gerekse yapılan araştırmalar KKTC'de kanunla ihtilafa düşen, risk altında olan ve korunması gereken çocuklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma ile "KKTC'de yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulmuş mudur?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede kanunla ihtilafa düşen çocuklara uygulanan yasalar, yasaları uygulayan kurumlar ve yaşanan süreçler irdelenmiştir. Çalışmada ilk olarak kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik yasal düzenlemeler tarihsel bir perspektifle incelenmiştir. Ardından, çocuk, suça sürüklenen çocuk, kanunla ihtilafa düşen çocuk ve çocuk suçluluğu kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra, KKTC hukukuna göre çocuğun ne anlam ifade ettiği, ilgili Yasaların kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik hükümleri üzerinden değerlendirilmiştir. Ardından çocukların kanunla ihtilafa düşmesi durumunda yetkili ve görevli kurumlar ve söz konusu kurumların süreç içerisindeki rolleri irdelenmiştir. Bu bağlamda Polis Örgütü, Başsavcılık, Mahkemeler, Sosyal Hizmetler Dairesi, Barolar Birliği ve Merkezi Cezaevi kurumlarının kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik sistemleri ve bu sistemler içerisinde çocukları bekleyen süreçler, uygulamalar ile birlikte analiz edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, KKTC'de çocuklara yönelik adalet sisteminin doğasının reaktif ve ceza odaklı olduğunu, yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulamadığını, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki değerlerin sistemde yer alan kurumlar tarafından henüz içselleştirilemediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgulara dayanarak çalışmanın sonunda, KKTC'de reform yapılarak çocuk adalet sistemi oluşturulabilmesi için bir dizi çözüm önerilmektedir.

## I. KKTC'de Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklara Yönelik Yasal Düzenlemeler

Bu bölümde öncelikle KKTC'de kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik yasal düzenlemeler tarihsel bir perspektifle ele alınacaktır. Ardından; çocuk, suça sürüklenen çocuk, kanunla ihtilafa düşen çocuk ve çocuk suçluluğu kavramları üzerinde durulacak ve ardından KKTC hukukuna göre çocuk ve çocukların cezai sorumluluğu hususlarına yer verilecektir. Daha sonra KKTC'de kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik olarak kullanılan temel yasa olan Fasil 157 Çocuk Suçluları Yasası, ayrıca bağlantılı olan Fasil 162 Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası ve konuyla ilgisi olduğu ölçüde Fasil 352 Çocuklar Yasası çalışma çerçevesinde irdelenecektir.

### A. Tarihe gitme zorunluluğu ve Kıbrıs'ın kısa tarihi

İngiliz İdaresi, 1960 yılında İngiltere'ye iki askeri üs<sup>14</sup> ayırmak suretiyle Kıbrıs'ı, kurulmasına öncülük ettiği iki etnik ulustan (Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar) oluşan tek bir devlete -Kıbrıs Cumhuriyeti-devretmiştir. 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiş, 21 Aralık 1963'te EOKA Terör Örgütünün<sup>15</sup> yeniden harekete geçmesi üzerine adada iki toplum arasında etnik temelli silahlı çatışmaların baş göstermesi neticesinde Kıbrıs Cumhuriyeti yıkılmıştır. 21 Aralık 1963 - 1 Ekim 1974

<sup>11</sup> Göynüklü, *Kuzey Kıbrıs'ta Çocuk Hakları*, 14.

<sup>12</sup> Göynüklü, *Kuzey Kıbrıs'ta Çocuk Hakları*, 14.

<sup>13</sup> Mehmet Çakıcı, Emel Paşa and Anıl Görkem, "The Prevalence and Risk Factors of Juvenile Delinquency in Turkish Republic of Northern Cyprus," *Eurasian Journal of Educational Research*, 12, 49A (2012).

<sup>14</sup> Bu iki askeri üs Ağrotur ve Dikelya üsleridir ve halen İngiltere'nin egemenliğindedir.

<sup>15</sup> EOKA (National Organization of Cypriot Fighters/Ethniki Organosis Kyprion Agoniston) Terör Örgütü: 1 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıs'taki İngiliz ve Türklere karşı kurulan silahlı bir terör örgütüdür.

tarihleri arasını kapsayan dönemde Kıbrıs Türk toplumu tarafından çeşitli siyasi yönetimler kurularak varoluş mücadelesi sürdürülmüştür.<sup>16</sup>

15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan Cuntasının, Rum Milli Muhafız Ordusu ve EOKA-B Terör Örgütü<sup>17</sup> ile birlikte Kıbrıs'ta bir darbe yaparak iktidara el koyması üzerine<sup>18</sup>, adadaki hem Türklerin hem de Rumların geleceğinden endişe eden Türkiye, tüm diplomatik yolları denedikten sonra garantörlük hakkı ve uluslararası savaş hukuku kapsamında 20 Temmuz 1974'te Birinci, 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı'nı başlatarak adadaki darbe vahşetine son vermiş, adaya barış ve huzur getirmiştir. 16 Ağustos 1974'te yapılan Ateşkes Antlaşması ve 2 Ağustos 1975'te yapılan Viyana Antlaşması ile ada halklarının bu güne kadar geçerliliğini koruyan sınırları belirlenmiştir.<sup>19</sup> Bu bağlamda kuzeyde Türkler, güneyde Rumlar olmak üzere ada iki kesime ayrılmıştır. Kıbrıs Türk toplumu tarafından; 1 Ekim 1974 - 13 Şubat 1975 tarihleri arasında Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, 13 Şubat 1975 - 15 Kasım 1983 tarihleri arasında Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) adı altında siyasi yönetimler kurulmuştur. 15 Kasım 1983'te ise KKTC'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Ardından 5 Mayıs 1985 tarihinde halkoylamasına sunulup kabul edilen KKTC Anayasası Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.<sup>20</sup>

KKTC'de genel olarak Anglo-sakson hukuk sistemi uygulanmaktadır.<sup>21</sup> Bununla birlikte 1974 sonrası süreçte<sup>22</sup>, Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisince 1977 yılında çıkarılan 19/1977 sayılı "Yasaların Türkçeleştirilmesi ve Birleştirilmesi Yasası"<sup>23</sup> ile, İngiliz İdaresi döneminden kalma, 6 ciltten oluşan İngilizce Kıbrıs Yasaları'nın Türkçeleştirilmesi ve bu yasaların, Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde çıkarılan yasalar ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra Kıbrıs Türk Yönetimleri tarafından Türkçe olarak çıkarılan değişiklik Yasaları ile birleştirilmesi karara bağlanmıştır.<sup>24</sup> Yürürlükte oldukları kabul edilen İngiliz döneminden kalma Kıbrıs Yasaları'nın yanında, KTFD tarafından yürürlüğe konulan "9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası"<sup>25</sup>, yine KKTC'nin ilanından sonra yürürlüğe konulan "35/1985 sayılı Yüksek Adliye Kurulu Yasası"<sup>26</sup> ve "72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası"<sup>27</sup> gibi yasalarla, yargı örgütü ve usul hukuku alanlarında Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde var olan Anglo-

<sup>16</sup> Kıbrıs Türk Toplum; 21 Aralık 1963 - 28 Aralık 1967 tarihleri arasında "Genel Komite", 28 Aralık 1967 - 21 Aralık 1971 tarihleri arasında "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi", 21 Aralık 1971 - 1 Ekim 1974 tarihleri arasında "Kıbrıs Türk Yönetimi" adları altında siyasi yönetimler kurmuştur (MEGVSB, 2010: 47).

<sup>17</sup> EOKA-B: 1971 sonrasında Türklerin yanı sıra adanın Yunanistan'a bağlanmasına karşı çıkan Rumlara da vahşet uygulayan silahlı bir terör örgütüdür.

<sup>18</sup> Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci* (Ankara: BRC Basım ve Matbaacılık Ltd. Şti., 2005), 123.

<sup>19</sup> Halil Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs* (Lefkoşa: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1988), 270.

<sup>20</sup> KKTC Anayasası (KKTC AY), Kabul Tarihi: 5 Mayıs 1985, *KKTC Resmî Gazete* (7 Mayıs 1985).

<sup>21</sup> Bu bağlamda KKTC yasalarının temelini, İngilizlerin Kıbrıs'ta mevcut olan bütün yasaları revize ederek toplam 354 Fasil ve 6 cilt halinde birleştirerek 1 Nisan 1959 tarihinde yayımlamış oldukları yasalar oluşturmaktadır.

<sup>22</sup> Türkiye'nin 1974 müdahalesi Kıbrıs'ı, kuzeyde bir Türk bölgesi ve güneyde bir Rum bölgesi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Ancak, sadece Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak uluslararası alanda (Türkiye haricinde) tanınmaya devam etmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Türk toplumunu temsil etmediğinden Türkiye tarafından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olarak yeniden adlandırılmıştır. Kıbrıs Türk toplumu tarafından 1983'te ilan edilen KKTC, uluslararası alanda sadece Türkiye tarafından tanınmaktadır.

<sup>23</sup> Yasaların Türkçeleştirilmesi ve Birleştirilmesi Yasası (YTBY), *KTFD Resmî Gazete* 15 (18 Mart 1977), Yasa No. 19/1977.

<sup>24</sup> 19/1977 sayılı Yasaların Türkçeleştirilmesi ve Birleştirilmesi Yasası'nın verdiği yetki ile 6 ciltten oluşan İngilizce Kıbrıs Yasaları'nın ilk tercüme çalışmaları 1978-1988 yılları arasında yapılarak yayımlanmıştır. Bu çerçevede söz konusu yıllarda yürürlükte olan İngilizce Kıbrıs Yasaları, Türkçe olarak yayımlandıkları tarihe kadar yapılan tadilatlar ile birleştirilmek suretiyle 6 cilt halinde KKTC Cumhuriyet Meclisi yayını olarak (1. ve 2. cildi 1981'de, 3. cildi 1982'de, 4. cildi 1984'te, 5. cildi 1985'te ve son olarak 6. cildi ise 1988'de) "Kıbrıs Yasaları" başlığı altında yayımlanmışlardır. 19/1977 sayılı Yasaların Türkçeleştirilmesi ve Birleştirilmesi Yasası'nın verdiği yetkiye dayanarak başlatılan ikinci tercüme çalışmaları kapsamında İngilizce Kıbrıs Yasaları tekrar gözden geçirilmiş ve revize edilerek yine "Kıbrıs Yasaları" başlığı altında 6 cilt halinde 2001 yılında KKTC Cumhuriyet Meclisi yayını olarak yayımlanmışlardır. Bu çalışma kapsamında, Kıbrıs Yasaları'nın, İngilizce olarak yayımlanan 1959 versiyonu veya 1981-1988 yılları arasında Türkçe olarak yayımlanan ilk versiyonu değil, revize edilmiş ve birleştirilmiş şekliyle 2001 yılında KKTC Meclisi tarafından Türkçe olarak yayımlanan ikinci versiyonu kullanılmıştır. Bu makalede kullanılan Kıbrıs ile ilgili yasalara erişim "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler" başlıklı "<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>" elektronik adresli resmi internet sitesi üzerinden sağlanmıştır.

<sup>25</sup> Mahkemeler Yasası (MY), *KTFD Resmî Gazete* 25 (8 Nisan 1976), Yasa No. 9/1976.

<sup>26</sup> Yüksek Adliye Kurulu Yasası (YAKY), *KKTC Resmî Gazete* 101 (22 Kasım 1985), Yasa No. 35/1985.

<sup>27</sup> Hukuk Dairesi Yasası (HDY), *KKTC Resmî Gazete* 62 (22 Haziran 1991), Yasa No. 72/1991.

sakson hukukuna bağlı kalınmaya devam edilmiştir. Ceza adalet sisteminin ilk halkası olan Polis Örgütünün kuruluş, görev ve yetkilerini düzenleyen 51/1984 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası<sup>28</sup> ile ceza adalet sisteminin son halkası olan Merkezi Cezaevinin kuruluş, görev ve çalışma esaslarını düzenleyen 45/1988 sayılı Merkezi Cezaevi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası<sup>29</sup> KKTC'nin ilanından sonra yürürlüğe konan yasalar arasındadır. KKTC'nin kurulmasından sonraki süreçte de Kıbrıs Türk Hukuk sistemi, Anglo-sakson ve Türk hukuk sistemlerinin bileşiminden oluşan kendine has bir yapıya doğru ilerlemiştir.<sup>30</sup> KKTC'nin kurulmasının ardından hazırlanan birçok yeni yasa Türk hukukundan esinlenerek hazırlanmış, İngiliz egemenliği döneminden kalan ve geçerliliğini yitiren bazı yasalar da yürürlükten kaldırılmıştır.

KKTC'deki ceza adalet sistemi Anglo-sakson hukukuna dayanmaktadır. Yasalarda genel olarak suçlara verilecek cezaların sadece üst sınırı belirlenmiş, alt sınırı belirlenmemiş ve Mahkemelerin takdirine bırakılmıştır.<sup>31</sup> KKTC'de polis soruşturmaları Yargıç Kaideleri'ne<sup>32</sup> (Judges' Rules) göre yürütülmektedir. Yargıç Kaideleri, KKTC'de polis mensuplarının suçları soruşturmalarına, şikâyetçi, mağdur veya tanık ifadesi almalarına, zanlıdan *gönüllü ifade*<sup>33</sup> almalarına, zanlıya ihtarda bulunmalarına ve zanlıyı bir suçla itham etmelerine yön veren ilkeleri içeren dokuz maddeden oluşan Anglo-sakson hukukuna dayalı kurallardır. Halen KKTC'de uygulanmaya devam edilen bu kurallar, 1964 yılında İngiltere'de yapılan tadilattan önce İngiltere'de geçerli olan Yargıç Kaideleri'dir.<sup>34</sup>

KKTC'de ceza yargılamalarında ispat yükümlülüğü İddia Makamına (Savcılık) aittir ve İddia ile Savunma eşittir. Mahkemede esas sorgu, çapraz sorgu, tekrar sorgu sistemi uygulanmaktadır. Ayrıca bu sistem, yargılamada şahsen veya temsilen bulunma, kararda şahsen hazır olma, teşebbüs, delile bağlılık, içtihat kararlarına bağlılık gibi özellikler içermektedir.

Çocuk suçluluğu alanındaki mevcut yasal düzenlemeler neredeyse hiç değişmeden adadaki İngiliz egemenliği döneminden beridir yürürlüktedir. KKTC, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi"<sup>35</sup> 1996

<sup>28</sup> Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası (PÖKGY), *KKTC Resmî Gazete* 114 (20 Aralık 1984), Yasa No. 51/1984.

<sup>29</sup> Merkezi Cezaevi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası (MCKGÇEY), *KKTC Resmî Gazete* 108 (18 Kasım 1988), Yasa No. 45/1988.

<sup>30</sup> Turgut Turhan, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 57, 2 (2008): 274.

<sup>31</sup> Mahkemeler takdir yetkilerini kullanırken bazı hukuki ilkeleri göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu ilkelerin en önemlileri; amme menfaatini koruma; cezanın işlenen suçun vahameti ile orantılı olması; sanığın karakteri, sosyal şahsiyeti, geçmişteki durumu, sanığa, himayesine ve yardımına muhtaç olan kimselere yapacağı etkiyi ve mükerrerliği dikkate alma; cezanın, sanığın ıslahını ve topluma faydalı bir insan olarak iadesini temin eder nitelikte olmasına özen göstermedir.

<sup>32</sup> Yargıç Kaideleri ile ilgili detaylı bilgi için bakınız; *Polis Meslek Dersleri*, Polis Okulu Yayınları No: 61, 6. Baskı, (KKTC: Polis Okulu Müdürlüğü, 2020), 10-25; Çetin Veziroğlu ve Aysun Gümüş, *KKTC Ceza Usul Hukuku* (Lefkoşa, 2012), 287-314; Hasan Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, Cilt 1, (Ankara: Yetkin Basımevi, 2014), 341-369.

<sup>33</sup> Gönüllü ifade: "Yetkili bir kişi tarafından zanlıya yardım vaadinde bulunulmadan, zanlı korkutulmadan ve baskı altına sokulmadan, zanlı tarafından özgürce ve kendi iradesi ile verilen ifadedir". (Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 348.)

<sup>34</sup> "Yargıç Kaideleri:

*Kaide 1: Bir polis mensubu, bir cürüm failini meydana çıkarmaya gayret ederken, yararlı bilgi temin edeceğine inandığı kişilere, şüpheli olsunlar veya olmasınlar, bu hususla ilgili soru sormasına itiraz yoktur.*

*Kaide 2: Bir polis mensubu, bir kişiyi bir cürümle itham etmeye karar verdiğinde, böyle bir kişiye, hale göre herhangi bir soru sormadan veya daha fazla soru sormadan ihtar etmelidir.*

*Kaide 3: Tutuklu kişiler, önceden kısa ihtar yapılmaksızın sorguya tabi tutulamazlar.*

*Kaide 4: Tutuklu kişiler gönüllü olarak, herhangi bir ifade vermek isterse kısa ihtar yapılmalıdır.*

*Kaide 5: Resmen itham edilecek bir şahsa veya tutukluya verilecek ihtar aşağıdaki gibidir.*

"İthama karşılık olarak bir şey söylemek ister misiniz? Kendiniz arzu etmedikçe bir şey söylemeye mecbur değilsiniz fakat her ne söylerseniz yazılacak ve şahadet olarak verilebilecektir."

*Kaide 6: Kendisine ihtar edilmeye vakit kalmadan önce bir tutuklunun verdiği ifade, sadece ihtar verilmediği gerekçesiyle geçersiz sayılmaz, fakat bu gibi hallerde, mümkün olduğu kadar erken ihtar verilmelidir.*

*Kaide 7: Gönüllü olarak ifade veren bir tutuklu, bilfiil söylediklerindeki karanlık noktaların aydınlatılması amacını güden sorular dışında bu ifade hakkında istintak edilmemeli ve kuru sorulmamalıdır.*

*Kaide 8: İki veya daha fazla kişi aynı suçla itham edilirse ve itham edilen kişilerden ayrı ayrı ifadeler alınırsa, polis bu ifadeleri itham edilen kişilere okumamalı fakat her birine bu ifadelerin kopyaları verilmeli ve cevap davet edecek hiçbir şey söylenmemeli veya yapılmamalıdır. Buna karşılık, itham edilen kişi bir ifade vermek isterse, kısa ihtar verilmelidir.*

*Kaide 9: Yukarıdaki kaidelere uygun olarak verilen herhangi bir ifade mümkünse yazılmalı ve ifadeyi veren kişiye okunduktan ve istediği düzeltmeyi yapmaya davet edildikten sonra tarafından imzalanmalıdır." (Polis Meslek Dersleri, 12-13.)*

<sup>35</sup> Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Onay) Yasası (ÇHDSOY), *KKTC Resmî Gazete* 4 (5 Ocak 1996), KKTC Bakanlar Kurulununun 31 Mayıs 1995 tarihli ve A-695-95 sayılı Kararı.

yılında onaylamış ve böylece iç hukukuna dâhil etmiştir.<sup>36</sup> Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de KKTC’de iç hukukun bir parçasıdır.<sup>37</sup> KKTC’de yürürlükte olan yasalar gözden geçirildiğinde, Fasil 157 Çocuk Suçluları Yasası’nın<sup>38</sup> (Chapter 157 Juvenile Offenders Law) kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik uygulanan temel yasa olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Fasil 162 Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası<sup>39</sup> (Chapter 162 Probation of Offenders Law) da yetişkinlerin yanı sıra çocuklara da uygulanmaktadır. KKTC’de risk altında ve korunması gereken çocuklara yönelik uygulanan temel yasanın ise Fasil 352 Çocuklar Yasası<sup>40</sup> (Chapter 352 Children Law) olduğu söylenebilir. Ayrıca Fasil 154 Ceza Yasası<sup>41</sup> (Chapter 154 Criminal Code) ve Fasil 155 Ceza Muhakemeleri Usul Yasası<sup>42</sup> (Chapter 155 Criminal Procedure) yetişkinlerin yanı sıra çocuklar için de kullanılmaktadır. Tüm bu Yasalar, geçirmiş oldukları tadilatlar ile birlikte, esasen İngiliz döneminden kalmadır. KKTC’de yetişkinlerin uyması gereken yasalara karşı, genel olarak çocuklar da sorumludur. Ceza Yasası, yetişkinlerle birlikte çocuklara da cezai sorumlulukları kapsamında uygulanmaktadır. Ayrıca Ceza Yasası’nın kapsamı dışında kalan suçları düzenleyen yasalar ve bunlara ek olarak ceza adalet kurumlarına çocuklarla ilgili görevler yükleyen yasalar da vardır.

## B. Kavramlar: Çocuk, suça sürüklenen çocuk, kanunla ihtilafa düşen çocuk, çocuk suçluluğu

Bu başlık altında “çocuk”, “suça sürüklenen çocuk”, “kanunla ihtilafa düşen çocuk” ve “çocuk suçluluğu” kavramlarına yer verilmiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye göre; “*Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır*”.<sup>43</sup> Türkiye’de de bu tanımdan hareketle Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK) çocuk tanımı yapılmıştır. ÇKK’ya göre çocuk; “*Daha erken yaşta ergin kılınmış olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi*”<sup>44</sup> olarak tanımlanmıştır. Ayrıca söz konusu kanun “suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenen çocuk vardır” yaklaşımından hareketle kanunla ihtilafa düşen çocukları tanımlamak için “suça sürüklenen çocuk”<sup>45</sup> kavramını kullanmıştır. Çocuk Koruma Kanunu’na göre suça sürüklenen çocuk; “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk*”<sup>46</sup> olarak tanımlanmıştır.

Türkçe kaynaklarda “çocuk suçluluğu” olarak yer alan kavram, birçok ülke literatüründe “gençlik suçluluğu” (juvenile delinquency) şeklinde tanımlanmaktadır. Dönmezer (1994) ve Öztürk (1970) batılı kaynaklarda “juvenile delinquency” tabiriyle açıklanan kavramın, “reşit olmayanın suçluluğu” tabiriyle dilimize çevrilebileceğini fakat bu tabirin Türkiye’de “çocuk suçluluğu” şeklinde kullanılıyor

<sup>36</sup> Her ne kadar Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi içselleştirmek adına, 2014 yılında KKTC halkının referandumuna sunulan Anayasa değişikliğine ilişkin yasa önerisi içerisinde Çocuk Hakları başlıklı 35A maddesi oluşturulmuş olsa da, önerilen Anayasa değişiklikleri KKTC halkı tarafından kabul görmemiştir.

<sup>37</sup> Zaim M. Necatigil, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2006), 1.

<sup>38</sup> Çocuk Suçluları Yasası (ÇSY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 157, 323-334.

<sup>39</sup> Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası (SİGABY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 162, 344-349.

<sup>40</sup> Çocuklar Yasası (ÇY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Altıncı Cilt (Bölüm 307-354), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 352, 201-240.

<sup>41</sup> Ceza Yasası (CY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 154, 186-266.

<sup>42</sup> Ceza Muhakemeleri Usul Yasası (CMUY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 155, 267-321.

<sup>43</sup> CHDS, md. 1

<sup>44</sup> ÇKK, md. 3/1-a.

<sup>45</sup> Doktrinde, “suça sürüklenen çocuk” kavramı yerine “suça itilen çocuk” veya “kanunla ihtilafa düşen çocuk” kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Bu makalenin yazarına göre, itham edildiği suçu işleyip işlemediği henüz belli olmayan bir çocuğun “suça sürüklenen çocuk” veya “suça itilen çocuk” gibi kavramlarla ifade edilmesi Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 40. maddesinde belirtilen masumiyet karinesi ile kavramsal olarak bağdaşmadığı değerlendirildiğinden bu çalışma kapsamında “suça sürüklenen çocuk” veya “suça itilen çocuk” kavramları yerine “kanunla ihtilafa düşen çocuk” kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

<sup>46</sup> ÇKK, md. 3/1-a(2).



olduğunu, bu tabirin çocukluk ve ergenlik dönemlerini kapsadığını belirtmektedirler.<sup>47</sup> Çocuk suçluluğu, suç olgusunun aktif süjesinin yetişkinler ve çocuklar olacak şekilde ikiye ayrılmasını ve bu iki gruba farklı soruşturma, kovuşturma, ceza ve infaz mekanizmaları geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de çocuk adalet sistemi, ceza adalet sisteminden ayrılmaktadır. Fakat KKTC özelinde, ceza adalet sisteminden ayrı bir çocuk adalet sisteminin oluşturulamadığı görülmektedir.

### C. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hukukuna göre çocuk

KKTC mevzuatında “çocuk suçluluğu”, “suça sürüklenen çocuk” veya “kanunla ihtilafa düşen çocuk” kavramları tanımlanmamıştır. Çeşitli yasalarda “çocuk” kavramı tanımlanmıştır. Bu bağlamda, Fası 352 Çocuklar Yasası’nda çocuk; “on sekiz yaşını doldurmamış kişi”<sup>48</sup> olarak, Fası 157 Çocuk Suçluları Yasası’nda ise çocuk; “on dört yaşından küçük bir kişi”<sup>49</sup> olarak tanımlanmıştır. Hâlbuki 14 yaş, Avrupa’daki bazı ülkelerde ve Türkiye’de çocukların en fazla suç işledikleri yaştır.<sup>50</sup> Fası 154 Ceza Yasası’nda “çocuk” tanımı yapılmamakla birlikte, Yasa’nın 14. maddesinde “çocukların cezai sorumluluğu” düzenlenmiştir. Diğer taraftan 2016 yılında yürürlüğe giren Uyuşturucu Madde Bağımlıları ve Kullanıcıları Hakkında Denetimli Serbestlik Yasası’na göre çocuk; “on sekiz yaşından küçük kişileri”<sup>51</sup> ifade etmektedir. Yine 2022 yılında tadil edilen Merkezi Cezaevi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (Değişiklik) Yasası’nda<sup>52</sup> “Çocuk Hükümlü ve Tutuklu” kavramı, “14 yaşından 18 yaşına kadar olan hükümlü ve tutukluları”<sup>53</sup> kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.

#### 1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hukuk sisteminde çocukların cezai sorumluluğu

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi ceza sorumluluğu yaşının en az 12 olması gerektiğini düşünmekte ve üst yaş sınırını ise en az 18 olarak belirlemektedir.<sup>54</sup> Ayrıca Komite, 15-18 yaş grubunda yer alan kanunla ihtilafa düşen çocukların yetişkinlerden ayrı olarak, ayrı bir sistem içerisinde yer almaları gerektiğini belirtmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de 2005 yılında Ceza Yasası tadil edilmiş, çocukların ceza hukuku karşısında sorumlu tutulabilme yaşı 11’den 12’ye çıkarılmış, yine 12-15 ve 15-18 yaş grubundaki çocukları, çocuk adalet sistemi içerisinde tutacak şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Diğer taraftan KKTC’ye bakıldığı zaman, çocukların cezai sorumluluğunun Fası 154 Ceza Yasası’nın 14. maddesi ile düzenlendiği görülmektedir.

##### a. Fası 154 Ceza Yasası’na göre çocukların cezai sorumluluğu

Kıbrıs’ın İngiliz kolonisi olduğu dönemde, 1 Ocak 1929 tarihinde yürürlüğe giren “Ceza Yasası” (Criminal Code),<sup>55</sup> geçirdiği tadilatlar ile birlikte, hem Kıbrıs’ın kuzeyinde (KKTC) hem de güneyinde (GKRY) halen yürürlükte. İngilizlerin 1959 yılında altı cilt halinde revize ederek yayımladıkları Kıbrıs Yasaları (Laws of Cyprus) içerisinde üçüncü ciltte yer alan Fası 154 Ceza Yasası, KKTC ve GKRY tarafından yürürlükte bırakılmakla birlikte, 1963’ten sonraki ayrılma sürecinden bugüne, KKTC ve GKRY kendi ülkelerinde Fası 154 Ceza Yasası üzerinde farklı tadilatlar yapmışlardır.

<sup>47</sup> Nida Bayındır, Ali Özel ve Emrah Köksal, “Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği,” *Polis Bilimleri Dergisi* 9, 1-4 (2007): 97.

<sup>48</sup> ÇY, md. 2.

<sup>49</sup> ÇSY, md. 2.

<sup>50</sup> Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Baskı, 1994), 32.

<sup>51</sup> Uyuşturucu Madde Bağımlıları ve Kullanıcıları Hakkında Denetimli Serbestlik Yasası (UMBKHDSY), KKTC Resmî Gazete 68 (27 Mayıs 2016), Yasa No. 28/2016.

<sup>52</sup> Merkezi Cezaevi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (Değişiklik) Yasası (MCKGÇEDY), KKTC Resmî Gazete 147 (6 Temmuz 2022), Yasa No. 13/2022.

<sup>53</sup> MCKGÇEDY, md. 2.

<sup>54</sup> Göktan Koçyıldırım, “Her Şey Çocuklar İçin!” *Ya Adalet?, Türkiye Çocuk Adalet Sistemine Sivil Toplum Gözüyle Bakış Projesi Kitabı*, Yayına Hazırlayanlar: Yaşar Çavdar, Bilal Kolbüken (Ankara: Cem Web Ofset, 2012), 39.

<sup>55</sup> Criminal Code (CC), The Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under The Authority of The Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, By Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 154 (1 January 1929).

Fasıl 154 Ceza Yasası'nın 14. maddesi "çocukların cezai sorumluluğu" başlığını taşımaktadır. İngiliz döneminde anılan maddede çocukların cezai sorumluluğunun başladığı yaş 7 olarak düzenlenmiştir. GKRY, kendi ülkesinde yürürlükte olan Ceza Yasası'nın 14. maddesinde yaptığı tadilatlar ile çocukların cezai sorumluluğunun başladığı yaşı; 1999 yılında 10'a, 2006 yılında ise 14'e çıkarmıştır. Diğer taraftan KKTC, kendi ülkesinde yürürlükte olan Ceza Yasası'nın 14. maddesinde İngiliz döneminden beri hiçbir değişiklik yapmamış olup, KKTC'de çocukların cezai sorumluluğunun başladığı yaş halen 7 olarak yürürlükte dir.<sup>56</sup>

KKTC Ceza Yasası'nın 14. maddesi içerisinde "çocuk" kavramı yerine "kişi" kavramının kullanıldığı göze çarpmaktadır. Sözmener, KKTC Ceza Yasası'nda cezai sorumluluk açısından kişilerin yaşlarına göre; "(1) Yedi yaşından küçük çocuklar, (2) On iki yaşından küçük çocuklar ve (3) On iki yaşında ve daha büyük çocuk ve kişiler" olmak üzere üç kategoriye ayrılacaklarını belirtmektedir.<sup>57</sup> Bize göre de KKTC Ceza Yasası'nda çocukların cezai sorumluluğu yaşlarına göre üç kategoriye ayrılabilir. Bu kategorileri, fiili işlediği veya ihmalde bulunduğu sırada; (1) yedi yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu, (2) yedi yaşında veya daha büyük olup on iki yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu ve (3) on iki yaşında veya on iki yaşından büyük olup on sekiz yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu şeklinde ayırmak mümkündür.

#### **aa. Yedi yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu**

Fasıl 154 Ceza Yasası'nın 14. maddesinde, yedi yaşından küçük bir kişinin herhangi bir fiil veya ihmalinden dolayı cezai sorumluluğu olmadığı belirtilmektedir. Sözmener, yedi yaşından küçük bir çocuğun akli melekeleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, işlediği fiil ve ihmalinden dolayı cezai sorumluluğu olmadığını belirtmektedir.<sup>58</sup> Cezai sorumluluğunun olmaması, suç sayılan herhangi bir kanun hükmünün ihlalinden ötürü çocuğa herhangi bir ceza yaptırımının uygulanamayacağı anlamına gelmektedir. Yasa böyle bir durumda nasıl bir işlemin yapılması gerektiğine cevap vermemektedir. Uygulamada, işlenen bir suçla ilgili polis tarafından soruşturma yapıldığı esnada zanlının yedi yaşından küçük bir çocuk olduğu tespit edildiği hallerde meselenin kendine has olguları da dikkate alınarak, ya KKTC Polis Örgütü bünyesinde ya da Başsavcılıktan görüş alındıktan sonra, meselenin ilgili birimde daha ileri götürülmeden arşivlenmesi sağlanmaktadır.

#### **bb. Yedi yaşında veya daha büyük olup on iki yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu**

Fasıl 154 Ceza Yasası'nın 14. maddesinin devamında, on iki yaşından küçük bir kişinin, bir fiil işlediği veya ihmalde bulunduğu zaman, fiili işlememesi veya ihmalde bulunmaması gerektiğini bilecek yeteneğe sahip olduğu ispatlanmadıkça, o fiil veya ihmalinden ötürü cezai sorumluluk taşımayacağı belirtilmektedir. Sözmener, bu yaşlardaki bir çocuğun, fiillerinin veya ihmallерinin eğri mi doğru mu olduğunu bilebilecek akli kapasiteye sahip olması durumunda, cezai sorumluluk taşıyacağını belirtmektedir.<sup>59</sup> Bu kategoride yer alan çocuklar, yeteneklerinin varlığı ispatlanamazsa itham olunduğu suçtan sorumsuz, ispatlanırsa da itham olunduğu suçtan sorumlu tutulabileceklerdir. Ceza Yasası'nın anılan maddesinin sonunda on iki yaşından küçük bir erkeğin cinsi münasebette bulunmaya muktedir olmadığını varsayıldığı belirtilmektedir. Bu yaştaki bir çocuk, ırza geçme suçundan suçlu bulunup mahkûm edilemeyecektir, çünkü bu konudaki yasal karine kesindir ve aksi ileri sürülemez.<sup>60</sup>

<sup>56</sup> CY'nin 14. maddesi şöyledir; "Yedi yaşından küçük bir kişi, herhangi bir fiil veya ihmalinden cezai sorumluluk taşımaz. On iki yaşından küçük bir kişi, bir fiil işlediği veya ihmalde bulunduğu zaman, fiili işlememesi veya ihmalde bulunmaması gerektiğini bilecek kapasitede olduğu kanıtlanmadıkça, o fiil veya ihmalinden cezai sorumluluk taşımaz. On iki yaşından küçük bir erkeğin cinsi münasebette bulunacak kapasitede olmadığı varsayılır."

<sup>57</sup> Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 184-185.

<sup>58</sup> Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 185.

<sup>59</sup> Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 185.

<sup>60</sup> Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 186.

## cc. On iki yaşında veya on iki yaşından büyük olup on sekiz yaşından küçük olan çocukların cezai sorumluluğu

Fasıl 154 Ceza Yasası'nın 14. maddesi, cezai sorumluluk yönünden on iki yaşında veya on iki yaşından büyük olup on sekiz yaşından küçük olan çocuklara yönelik, yetişkinlerden ayrı herhangi bir düzenleme içermemektedir. On iki yaşında ve daha büyük olan çocukların akli dengelerine ilişkin bir karine vardır ve bu karineye göre, herkesin akli dengesi yerindedir.<sup>61</sup> Bu karinenin aksi ancak temin edilecek uzman raporu ile ileri sürülüp ispatlanabilir. Sonuç olarak Ceza Yasası'na göre on iki yaşında veya daha büyük olan çocukların, yetişkinler ile aynı cezai sorumluluğa sahip olduklarını söylemek mümkündür. Fakat bu gibi durumlarda uygulamada Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası devreye girmektedir.

## 2. Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası

Kıbrıs'ta kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik ilk yasa olan 39/1935 sayılı "Çocuk Suçluları Yasası" (Juvenile Offenders Law), Kıbrıs'ın İngiliz kolonisi olduğu dönemde, 23 Aralık 1935 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1945 yılında tadil edilen Yasa, ertesi yıl daha detaylı hükümler içerecek şekilde genişletilerek 20 Aralık 1946 tarihinde yürürlüğe giren 23/46 sayılı Çocuk Suçluları Yasası'na yerini bırakmıştır.<sup>62</sup> Söz konusu Yasa, 1959 yılında revize edilen Kıbrıs Yasaları içerisinde Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası olarak yerini almıştır. Bu Yasa, köklü bir değişikliğe<sup>63</sup> uğramadan günümüze kadar yürürlükte kalmıştır.

Çocuk Suçluları Yasası'nda 16 yaşından küçük çocuklar için, "çocuk" ve "genç kişi" olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmiş ve çocuk; "on dört yaşından küçük kişi", "genç kişi ise; "on dört yaşında veya daha büyük ve on altı yaşından küçük kişi" olarak tanımlanmıştır.<sup>64</sup> Yasa, ıslah okullarının ve onaylanmış ikamet yerlerinin oluşturulmasını öngörmektedir. Fakat KKTC'de herhangi bir ıslah okulu veya onaylanmış ikamet yeri bulunmamaktadır.

Çocuk Suçluları Yasası'nda Çocuk Mahkemesi, yargı yetkisi açısından, "bir çocuk veya genç kişi ile bir yetişkinin aleyhine müştereken getirilen ithamlar dışında, çocukların veya genç kişilerin aleyhine getirilen ithamları dinlemek için oturum yapan Kaza Mahkemesinin herhangi bir üyesi" olarak tanımlanmıştır.<sup>65</sup> Bir çocuk veya genç, bir yetişkinle birlikte suç işledikleri zaman Çocuk Mahkemelerinde yargılanamamaktadırlar. Ayrıca Yasa'da görev yeri ve zamanı bakımından Çocuk Mahkemesi, "Kaza Mahkemesinin mutat duruşmalarının yapıldığı bina veya odadan başka bir bina veya odada veya mutat duruşmalardan ayrı tarih veya saatlerde duruşma yapan mahkeme" olarak tanımlanmıştır.<sup>66</sup>

Yasa, ceza adalet sistemi kurumlarından polise, mahkemelere ve cezaevi personeline, kanunla ihtilafa düşen çocuk ve gençlerle ilgili olarak görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Aşağıda bu görev ve sorumlulukların neler olduğundan kısaca bahsedilecek, ceza adalet kurumları analiz edilirken de yeri geldikçe bu hususlara değinilecektir.

<sup>61</sup> Sözmener, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, 185.

<sup>62</sup> Juvenile Offenders Law (JOL), The Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under The Authority of The Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, By Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 157 (20 December 1946).

<sup>63</sup> Çocuk Suçluları Yasası, 27/1995, 24/1998, 2/1999 sayılı değişiklik yasaları ile değiştirilmiş ve birleştirilmiştir. 27/95 sayılı Değişiklik Yasası ile Esas Yasa'ya 21A maddesi eklenmek suretiyle, çocuğun sabıka kaydının verilen karakter belgesinde gösterilmemesine yönelik hususlar düzenlenmiştir. 24/1998 ve 2/1999 sayılı Değişiklik Yasaları ile de, aynı madde üzerinde bir takım iyileştirmeler yapılmıştır. ÇSY 21A maddesinin son hali şöyledir; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde on yıldan az hapislik cezasını gerektiren bir suçtan mahkûm olan ve bir yıldan fazla olmayan hapis veya 250.000.000.-TL (iki yüz elli milyon Türk Lirasını) geçmeyen para cezasına çarptırılan veya mahkûm olup da kefalet şartına tabi olarak serbest kalan on sekiz yaşından küçük herhangi bir kişi veya gencin veya çocuğun mahkûmiyet tarihinden sonra, on sekiz yaşından önce, Ceza Yasası altında iki yıldan fazla hapislik cezası gerektiren herhangi bir suç işlememesi şartı ile sabıka kaydı Polis Genel Müdürlüğünce silinir. Bu madde kurallarına uygun olarak silinen sabıka kaydı, ilgili kişiye verilen sabıka kayıt belgesinde gösterilmez."

<sup>64</sup> ÇSY, md. 2.

<sup>65</sup> ÇSY, md. 2.

<sup>66</sup> ÇSY, md. 5/1.

### **a. Çocuk Suçluları Yasası'nın 16 yaşından küçük çocuk ve gençlerle ilgili polise yüklediği görev ve sorumluluklar**

Çocuk Suçluları Yasası'nın 16 yaşından küçük çocuk ve gençlerle ilgili polise yüklediği görev ve sorumluluklar şunlardır;

- Çocuk veya gençleri tutukladıklarında ve derhal mahkemeye sevk edemediklerinde soruşturmanın en az polis çavuşu rütbesindeki bir polis mensubu veya karakol sorumlusu tarafından yapılması,<sup>67</sup>
- ÇSY'de belirtilen istisnai<sup>68</sup> durumlar dışında çocuk veya gençleri kefalete bağlayarak serbest bırakma,<sup>69</sup>
- Karakolda alıkoymuşlarsa, çocuk veya gençlerin akrabaları dışında, bir suçla itham edilen yetişkin kişilerle bir arada olmalarını veya ilişki kurmalarını önleme,<sup>70</sup>
- Çocuk veya gençleri Mahkemeye götürecekleri zaman, mahkemenin tarihini, saatini, ithamın niteliğini ve Mahkemenin huzuruna götürülmelerinin başka nedenlerini gözetim memuruna bildirme,<sup>71</sup>
- Çocuk veya gençlerin Mahkemeye veya Mahkemeden nakilleri, Mahkemeye alınmadan önce ve Mahkemeden çıktıktan sonra beklerken, başka bir suçla itham edilen veya başka bir suçtan mahkûm olan yetişkinlerle temas kurmalarını önleme.<sup>72</sup>

### **b. Çocuk Suçluları Yasası'nın 16 yaşından küçük çocuk ve gençlerle ilgili mahkemelere yüklediği görev ve sorumluluklar**

Çocuk Suçluları Yasası'nın on altı yaşından küçük çocuk ve gençlerle ilgili Mahkemelere yüklediği görev ve sorumluluklar şunlardır;

- Davada hazır bulunması şart olan kişiler dışında Mahkemede hazır bulunabilecekleri belirleme,<sup>73</sup>
- Yargılama gününe kadar ilgili çocuk veya gençleri takdirine göre cezaevi yerine polis karakoluna gönderme,<sup>74</sup>
- ÇSY'de belirlenen izlenecek yöntemi uygulama<sup>75</sup>,
- Çocuk veya genci suçlu bulursa ÇSY kuralları veya başka herhangi bir yasanın kuralları çerçevesinde veya başka şekilde meseleyi karara bağlamasını olanaklı kılan ÇSY'de belirtilen hususları dikkate alarak karar verme.<sup>76</sup>
- Çocuk veya gençleri, akrabaların ve başka kişilerin gözetimine verebilme<sup>77</sup>,
- Çocuk veya gençlerin bakım masraflarına katkı yapılmasını emredebilme.<sup>78</sup>

### **c. Çocuk Suçluları Yasası'nın 16 yaşından küçük çocuk ve gençlerle ilgili cezaevi personeline yüklediği görev ve sorumluluklar**

<sup>67</sup> ÇSY, md. 6.

<sup>68</sup> ÇSY'nin 6. maddesinin 1. fıkrasına göre polis, şu durumlarda çocuk veya genç kişiyi kefalete bağlayıp serbest bırakamaz; "(a) İthamın adam öldürme veya başka ağır bir cürümlle ilgili olması durumunda; (b) İstenmeyen herhangi bir kişi ile ilişki kurmasını veya birlikte olmasını önlemenin, o kişinin yararı açısından uygun olması durumunda; veya (c) Polis memurunun, o kişinin serbest bırakılmasının adaletin gerçekleşmesini önleyeceğine inanması için sebebi bulunması durumunda."(ÇSY, md.6/1(a)(b)(c)).

<sup>69</sup> ÇSY, md. 6.

<sup>70</sup> ÇSY, md. 8.

<sup>71</sup> ÇSY, md. 9.

<sup>72</sup> ÇSY, md. 5/3.

<sup>73</sup> ÇSY, md. 5/4.

<sup>74</sup> ÇSY, md. 7/1.

<sup>75</sup> ÇSY, md. 10.

<sup>76</sup> ÇSY, md. 12 ve 16.

<sup>77</sup> ÇSY, md. 14.

<sup>78</sup> ÇSY, md. 15.

Çocuk Suçluları Yasası'nın Cezaevi personeline yüklediği görev ve sorumluluklar şunlardır;

- Hapis cezası verilen veya cezaevine gönderilen bir gencin, pratik olduğu ölçüde, yetişkin mahkûmlarla ilişki kurmasına ve bir arada olmasına izin vermeme.<sup>79</sup>

Ayrıca ÇSY, "ıslah okulları"<sup>80</sup> ve "onaylanmış ikamet yerleri"<sup>81</sup> ile ilgili düzenlemeler de içermektedir. Fakat KKTC'de ıslah okulu veya onaylanmış ikamet yeri bulunmamaktadır.

### 3. FASIL 162 Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası

"Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası" (Probation of Offenders Law), Kıbrıs'ın İngiliz kolonisi olduğu dönemde, 14 Mart 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.<sup>82</sup> Söz konusu Yasa, 1959 yılında revize edilen Kıbrıs Yasaları içerisinde Fasil 162 Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası olarak yerini almıştır. Yasa, hem yetişkinlere hem de çocuklara uygulanmaktadır. Yasa, gözetim emirleri, gözetim memurlarının atanması ve görevleri, koşulsuz ve koşullu serbest bırakma, gözetim emrinin iptali, değiştirilmesi ve gözden geçirilmesi, gözetim emri koşullarının ihlali, daha başka suçlar işlenmesi, gözetimle ilgili ek kurallar, gözetim ve serbest bırakmanın etkileri, gözetim memurlarının raporları hususlarında 15 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca gözetim emirlerinin içeriği ile ilgili kıstasları da içermektedir. Buna göre gözetim emri; ilgili kişinin bir yıldan az üç yıldan fazla olmayan, belirtilen bir süre için, ikameti ile ilgili uyulması gereken koşullar içerebilen, ikamet edeceği ilçede bir gözetim memurunun gözetimi altına girmesini öngören bir emirdir.<sup>83</sup>

Yasada belirtilen "gözetim memuru" kavramı, uygulamada sosyal hizmet görevlisi olarak kendini göstermektedir. Yasa, Mahkemenin dava neticesinde gözetim emri verdiği durumlarda, bu emri veren Mahkemenin direktiflerine bağlı kalmak koşuluyla gözetim memurlarına bir takım görevler yüklemektedir. Yasa'nın gözetim memurlarına yüklediği görevler şunlardır; gözetim altında bulundurulmuş kişiyi ziyaret etme veya ondan rapor alma; gözetim emrinin koşullarının yerine getirilip getirilmediğini saptama; gözetim altında bulundurulmuş kişinin davranışları hakkında Mahkemeye rapor sunma; gözetim altında bulundurulmuş kişiye tavsiyede bulunma, yardımcı olma, dostça davranma ve gerektiğinde ona uygun iş bulmak için çaba harcama.<sup>84</sup>

Yasa, Mahkemelere de birtakım görevler yüklemiştir. Yasa, Mahkemelere; gözetim emri verme; ilgili kişiye, emrin etkilerini anlatma, emre uymayı ihmal etmesi veya başka bir suç işlemesi durumunda esas suç için cezaya çarptırılacağını bildirme görevlerini vermiştir.<sup>85</sup> Ayrıca, gözetim emrinin suretlerini mahkemeye bağlı bir gözetim memuruna, suç işleyene veya suç işleyenin gözetim memuruna vermek ve ilgilinin ikamet adresindeki Kaza Mahkemesi mukayyidinde göndermek de Mahkemenin görevleri arasındadır.<sup>86</sup> Bunlara ek olarak Mahkemelerin, ilgili kişiyi koşullu veya koşulsuz olarak serbest bırakma; gözetim emrini iptal etme, değiştirme, gözden geçirme;<sup>87</sup> gözetim emri veya koşullu serbest bırakma emrine uyulmaması durumunda ceza uygulayabilme;<sup>88</sup> gözetim raporunun bir suretini sanığa veya avukatına verme<sup>89</sup> gibi görevleri de vardır.

<sup>79</sup> ÇSY, md. 21.

<sup>80</sup> ÇSY, md. 2, 3, 13, 15, 18,19, 20, 22 ve 25.

<sup>81</sup> ÇSY, md. 2, 3, 22.

<sup>82</sup> Probation of Offenders Law (POL), The Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under The Authority of The Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, By Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 162 (14 March 1952).

<sup>83</sup> SİGABY, md. 5.

<sup>84</sup> SİGABY, md. 4.

<sup>85</sup> SİGABY, md. 5/5.

<sup>86</sup> SİGABY, md. 5/6.

<sup>87</sup> SİGABY, md. 7.

<sup>88</sup> SİGABY, md. 8.

<sup>89</sup> SİGABY, md. 12.

#### 4. Fasil 352 Çocuklar Yasası

Çocuklar Yasası (Children Law), Kıbrıs'ın İngiliz egemenliği altında bulunduğu dönemin sonlarına doğru, 18 Ağustos 1956 tarihinde yürürlüğe girmiştir.<sup>90</sup> Söz konusu Yasa, 1959 yılında revize edilen Kıbrıs Yasaları içerisinde Fasil 352 Çocuklar Yasası olarak yerini almıştır. Köklü bir değişikliğe<sup>91</sup> uğramadan günümüze kadar varlığını sürdüren yasalardan bir diğeri olan bu yasa, KKTC'de risk altında ve korunması gereken çocuklara yönelik uygulanan temel yasa olma özelliğini taşımaktadır.<sup>92</sup> Bu Yasa'da çocuk, *"on sekiz yaşını doldurmamış kişi"* olarak tanımlanmıştır.<sup>93</sup> Yasa, sosyal hizmetler dairesi müdürüne ıslah evlerinin (remand home) sağlanması hususunda yetkiler vermektedir.<sup>94</sup> Ayrıca on altı yaşından küçük çocukların ıslah evlerinde gözetim altında bulundurulmasına<sup>95</sup> ve ıslah evlerine gönderilen çocukların ebeveynlerinin veya vasilerinin katkıda bulunmasına<sup>96</sup> yönelik kurallar içermektedir. Fakat KKTC'de herhangi bir ıslah evi bulunmamaktadır.

<sup>90</sup> Children Law (CL), The Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under The Authority of The Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, By Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume VI (Chapters 308-354), Chapter 352 (18 August 1956).

<sup>91</sup> Çocuklar Yasası, 22/1959, 4/2005 ve 65/2006 sayılı Değişiklik Yasaları ile değiştirilmiş ve birleştirilmiştir. 22/1959 sayılı Değişiklik Yasası, esas yasadaki refah dairesi müdürü kavramını Kıbrıs Cumhuriyeti'ni inşa sürecinde, Türkler ve Rumlar için ayrı olarak yeniden tanımlanmış, ayrıca yasanın bazı maddelerinde refah kelimesinden önce sosyal kelimesinin yer almasını hükme bağlamıştır. 65/2006 sayılı Değişiklik Yasası ile, esas Yasa'nın 2. maddesine Bakanlık tefsiri eklenerek Sosyal Hizmetler Dairesi'nin bağlı olduğu bakanlığı anlattığı belirtilmiş, Müdür tefsiri değiştirilerek Sosyal Hizmetler Dairesi Müdürü olarak yeniden tanımlanmıştır. Söz konusu Değişiklik Yasası ayrıca, Yasa'nın 21 yaşından küçükler için yatı evi sağlanması ile ilgili 19. maddesini yeniden düzenlemiştir. 4/2005 sayılı Değişiklik Yasası, çocuklara tütün veya alkollü içki satılmaması ve sattırılmaması ile ilgili olan bu Yasa'nın 56. maddesinin revize edilmesi ile ilgilidir. Tadilatın önceki yaş sınırı 14 iken, tadilat ile bu sınır 18 yaşa çıkarılmıştır. Söz konusu Yasa'nın tadil edilmiş 56. maddesinin ilgili fıkraları şöyledir; "(1) On sekiz yaşından küçük olan bir kişiye, tütün veya alkollü içki satan herhangi bir kişi, bir suç işlemiş olur ve mahkûmiyeti halinde 1000 YTL (Bin Yeni Türk Lirası)'na kadar para cezasına veya üç yıla kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilir ve Mahkeme vereceği herhangi bir cezaya ek olarak mahkûm olan kişinin tütün veya alkollü içki satış ruhsatı sahibi olması halinde satış ruhsatının iptal edilmesini emredebilir. (2) Polis mensupları, herhangi bir sokakta veya genel bir yerde tütün veya alkollü içki içerken buldukları on sekiz yaşından küçük olan herhangi bir kişinin tasarrufundaki herhangi bir tütünü veya alkollü içkiyi müsadere etmekle görevlidirler ve bu şekilde müsadere edilen tütün veya alkollü içki, polis sorumlusunun emredeceği biçimde elden çıkarılır. (3) Tütün veya alkollü içki satışı yapılan işyerlerinde 18 yaşından küçük çocuklara tütün ve alkollü içki satışı yaptıran kişi bir suç işlemiş olur ve mahkûmiyeti halinde bu maddenin (1)'inci fıkrasında öngörülen cezaya çarptırılabilir." (ÇY, md. 56/1-3). Diğer taraftan, 44/2008 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarından Korunma ve Denetim Yasası'nın (TÜZKDY) 10. maddesinin 1. fıkrasında; "On sekiz yaşından küçükler, kendi kulları dışında başkaları için dahi olsa tütün ürünü satışı yapılamaz" hükmü yer almaktadır (TÜZKDY, md. 10/1). Söz konusu Yasa'nın 26. maddesinin 8. fıkrasının (A) bendinde; tütün ürünlerinin 18 yaşını doldurmamış kişilere satılması ve tüketimine sunulması halinde bu suçu işleyenlere bir asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanacağı belirtilmiştir (TÜZKDY, md. 26/8(A)). Söz konusu cezanın, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içerisinde makbuz karşılığında Gelir ve Vergi Dairesi veznelere ödenmesi halinde söz konusu suç davasız halledilmiş olmaktadır (TÜZKDY, md. 24/2). Otuz gün içerisinde cezanın ödenmemesi halinde ise polis tarafından dosya tanzim edilerek suç, mahkemeye intikal ettirilmektedir. Söz konusu Yasa'nın 26. maddesinin 8. fıkrasının (B) bendinde; anılan fıkranın (A) bendindeki suçun mahkemeye intikali ve mahkûmiyet halinde, on sekiz yaşını doldurmamış kişilere tütün ürünü satan kişilerin asgari ücretin iki katına kadar para cezasına, altı aya kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılacağı hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan Fasil 144 Alkollü İçkiler Satış Yasası'nın (AİSY) 22. maddesinin 1. fıkrasının (B) bendinde; "Herhangi bir kişi; 18 yaşından küçük herhangi bir kişiye herhangi bir alkollü içki satamaz." hükmü yer almaktadır (AİSY, md. 22/1(B)). Söz konusu Yasa'nın 22. maddesinin 2. fıkrasında; söz konusu maddenin 1. fıkraya aykırı hareket eden herhangi bir kişinin, bir suç işlemiş olacağı ve mahkûmiyeti halinde 1000 YTL (Bin Yeni Türk Lirası)'na kadar para cezasına veya üç yıla kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılacağı ve mahkemenin, vereceği herhangi bir cezaya ek olarak mahkûm olan kişinin alkollü içki satış ruhsatı sahibi olması halinde satış ruhsatının iptal edilmesini emredebileceği belirtilmiştir. Sonuç olarak, uygulamada polis tarafından on sekiz yaşından küçük bir çocuğa, tütün veya alkollü içki satan herhangi bir kişi aleyhine, gerek Fasil 352 Çocuklar Yasası'nın, gerek 44/2008 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarından Korunma ve Denetim Yasası'nın gerekse de Fasil 144 Alkollü İçkiler Satış Yasası'nın bu paragrafta belirtilen ilgili maddeler kapsamında işlem yapılabilmektedir.

<sup>92</sup> Çocuklar Yasası; (1) Başlangıç kuralları, (2) Himayeye muhtaç çocuklar, (3) Müdürün Himayesinde bulunan çocuklara yapılacak muamele, (4) Çocukların bakımına katkı, (5) Özel yurtlar ve özel kuruluşlar, (6) Kreşler ve çocuk bakıcıları, (7) ıslah evleri, (8) Besleme Çocukların korunması, (9) İşkencenin, ihmalin ve ahlaki ve bedensel tehlikeye maruz bırakmanın önlenmesi, (10) Sosyal hizmetler dairesi müdürünün himayesinde bulunan çocukların sağlık bakımına ilişkin kurallar ve (11) Himaye ve korunmaya muhtaç çocuklar, başlıklarını taşıyan kısımlardan oluşmaktadır.

<sup>93</sup> ÇY, md.2.

<sup>94</sup> ÇY, md.38.

<sup>95</sup> ÇY, md.39.

<sup>96</sup> ÇY, md.40.

## II. KKTC’de Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların Karşılaştıkları Kurumlar ve Süreçler

Bu bölümde KKTC’de kanunla ihtilafa düşen çocukların maruz kaldıkları sistemin kurumları ve yaşamak zorunda oldukları süreçler, uygulamalarla birlikte analiz edilecektir. Bu bağlamda kanunla ihtilafa düşen çocukların karşılaştıkları ilk kurum olan Polis Örgütünden başlanarak, sırasıyla Başsavcılık, Mahkemeler, Sosyal Hizmetler Dairesi, Barolar Birliği ve Merkezi Cezaevi kurumlarına yer verilecektir.

### A. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı KKTC polis örgütünün uygulamaları

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Polis Örgütü, yetki ve görevlerini Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığına bağlı olarak yerine getirmektedir. Polis Örgütünün işleyişi, yönetimi, çalışması, disiplini, gözetimi ve denetimi Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yürütülmekte, Güvenlik Kuvvetleri Komutanı söz konusu yetki ve görevleri bakımından Başbakana karşı sorumlu olmaktadır.<sup>97</sup> KKTC’de polisin temel yetki ve görevleri; *“emniyet ve asayişin, kamu düzeni ve kamu güvenliğinin, kişi tasarruf ve konut dokunulmazlığının, yurttaşların can, mal ve namusunun korunması, sulh ve sükûnun sağlanması, suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması”* şeklinde düzenlenmiştir.<sup>98</sup> KKTC’de Polis Örgütünün yetki ve görevleri ise Polis Yasası’nın 8. maddesinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda; *“Yardım isteyen yurttaşlara ve yardıma muhtaç çocuklara, sakat ve güçsüzlere yardım etmek, onları gözetmek, kollamak ve korumak”* Polis Örgütünün yetki ve görevleri arasında yer almaktadır.<sup>99</sup> Söz konusu Yasa’ya göre ayrıca; *“Polis mensupları, kendilerinden yardım isteyen yurttaşlar ile yardıma muhtaç olan çocuklara, sakat ve güçsüzlere yardım etmekle yükümlüdürler”*.<sup>100</sup>

KKTC’de kanunla ihtilafa düşen çocukların karşılaştıkları ilk görevliler polislerdir. Kurulan ilk ilişkinin çocuk üzerinde bıraktığı etkiler göz önünde bulundurulduğunda, kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilk temasta bulunan polislerin çocuk psikolojisi ve çocuk hukuku konularında eğitim almış olmaları gerekmektedir<sup>101</sup>. Her ne kadar KKTC Polis Genel Müdürlüğü, 2012 yılı hizmet içi eğitimleri kapsamında 19 personelinin “çocuk polisi temel eğitimi” almalarını sağlayarak bu alanda bir başlangıç yapmış olsa da çocuklarla ilk ilişki kuran bütün personelin bu tarz eğitimlerden geçirilmesi gerekmektedir.

KKTC’de çocuk hakkındaki soruşturma, işlendiği iddia edilen adli suçun mahiyetine göre, ilgili yerleşim yerinin sorumluluk sahasındaki Adli Şube Amirliği, Karakol Amirliği veya uyuşturucu maddelerle ilgili bir suç ise PGM- Narkotik ve Kaçakçılığı Önleme Müdürlüğü polisleri tarafından yürütülmektedir. Narkotik ve Kaçakçılığı Önleme Müdürlüğü’nde görev yapan polislerin kullandıkları araçlar sivil plakalı olup, bu birimde çalışan polisler sivil kıyafetlidir. Diğer taraftan Adli Şube Amirliği tahkikat birimlerinde görev yapan polislerin kullandıkları araçlar kısmen resmi kısmen sivil plakalı olmakla birlikte, bu birimlerde çalışan polisler de sivil kıyafetle görev yapmaktadırlar. Öte yandan Karakol Amirliklerinde görev yapan polislerin kullandıkları araçlar resmi plakalı olmakla birlikte, karakollarda çalışan polislerden ağır suçları soruşturanlar sivil olarak diğer polisler resmi üniformalı olarak görev yapmaktadırlar. Dünya geneline bakıldığında, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi onaylayan birçok ülkede çocuk polisi birimlerinin kurulduğu görülmektedir. Çocuk polisi birimleri kurulan birçok ülkede çocuk polisleri, resmi elbise giymemekte ve resmi araç kullanmamaktadırlar. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili olarak yalnızca onlara uygulanabilir yasaların, usullerin, onlarla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını gerekli

<sup>97</sup> PÖKGY, md. 3.

<sup>98</sup> PÖKGY, md. 85.

<sup>99</sup> PÖKGY, md. 8/21.

<sup>100</sup> PÖKGY, md. 22/1.

<sup>101</sup> Emine Akyüz, *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, editörler: Süleyman Hançerli, Bilal Sevinç, Cüneyt Gürer ve Muzaffer Cihat Öner (Ankara: Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme, Eğitim Vakfı (SABEV) Yayınları No:35, Sosyal Çalışma Dizisi: 28, 2011), 66.

kılmaktadır.<sup>102</sup> Bu bağlamda KKTC Polis Örgütü içerisinde çocuk suçluluğu alanında uzmanlaşmaya gidilerek kurum tarafından kendilerine, çocuk gelişimi ve psikolojisi, çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilen, resmi elbise giyilmeyen, resmi araç kullanılmayan bir çocuk polisi biriminin kurulmasının elzem olduğu değerlendirilmektedir.

Çocukların ve genç şahısların sorgulanmasının, adaletin tecellisine tesir edecek bir durum mevcut olmadığı sürece, ebeveynleri veya velileri huzurunda yapılması gerektiği belirtilmiştir<sup>103</sup>. Uygulamada, bunun mümkün olmadığı durumlarda veya adaletin tecellisine tesir edecek bir durum olduğu durumlarda, çocukların ve genç şahısların sorgulanması, sosyal hizmet görevlilerinin huzurunda yapılmaktadır. Çocuklar ve genç şahısların sorgulanmalarının veya tutuklanmalarının okul içerisinde yapılmasından imkân nispetinde kaçınılması gerektiği, bundan kaçınılamaması durumunda okul müdürünün rızası ile onun huzurunda yapılması gerektiği, böyle bir durumda ise okul müdürüne ve çocuğun ebeveyni veya velisine yeteri kadar önceden bilgi verilmesi gerektiği, çocuğun ebeveyni veya velisinin hazır bulunmaması veya hazır bulunmak istememesi durumunda ise sorgulamanın okul müdürü veya temsilcisinin huzurunda yapılabileceği belirtilmiştir.<sup>104</sup> Bunlara ilaveten, uygulamada kız çocuklarının sorgulamalarının kadın polis huzurunda yapılmasına özen gösterilmektedir. KKTC'de 18 yaşından küçük çocukların sorgulanması ile ilgili olarak dikkati çeken husus, 16 yaşından küçük çocuklar ile ilgili birtakım düzenlemelerin yapılmış olmasına karşın, bu düzenlemelerin 16 yaşında veya daha büyük ve 18 yaşından küçük çocukları kapsamaması, yine söz konusu düzenlemelerin çağın koşullarına ve ÇHDS'ye göre yetersiz kalmasıdır. ÇHDS'ye göre yalnızca çocuklara uygulanabilir yasalar ve usullerin oluşturulması gerekmektedir.

Çocuk ve genç şahısların ifadelerinin alınması ile ilgili olarak; çocuk ve genç şahısların ifadelerinin okullarda alınmaması, ebeveyni veya velisinin huzurunda karakolda alınması gerektiği belirtilmiştir.<sup>105</sup> Uygulamada kanunla ihtilafa düşen 16 yaşından küçük çocuklar, cezai işlem gerektiren bir olaya karışmışsalar ve bir suç itirafında bulunarak yazılı olarak ifade vermek isterlerse, gönüllü ifadelerinin alınmasında, sorgulanmalarındaki prosedürün benzeri uygulanmaktadır. Yargıç kaidelerine uygun olarak, çocuk veya genç şahıstan, ebeveyni, velisi veya sosyal hizmet görevlisi huzurunda polis tarafından alınan gönüllü ifade, çocuk veya genç şahıs tarafından ve ayrıca çocuk veya genç şahsın gönüllü ifadesi alınırken huzurda bulunan ebeveyni, velisi veya sosyal hizmet görevlisi tarafından imzalanmaktadır. Gönüllü ifadeler, matbu form üzerine elle yazılmakta, kamera kaydına alınmamakta ve bir sureti de ebeveyni, velisi veya sosyal hizmet görevlisine verilmemektedir. Burada da dikkati çeken husus kanunla ihtilafa düşen çocukların polis tarafından gönüllü ifadelerinin alınış esaslarının yetişkinlerden ayrı olarak mevzuat halinde düzenlenmemiş oluşu ve polisin geleneklere göre bir yol takip ediyor olmasıdır. Hâlbuki yine ÇHDS'ye göre yalnızca çocuklara uygulanabilir yasalar ve usullerin oluşturulması gerekmektedir.

Uygulamada 18 yaşından küçük çocukların tutuklanmasından, soruşturmanın kesin olarak gerektirdiği haller dışında mümkün mertebe kaçınılmaktadır. Tutuklamanın bir okul içinde yapılması gerekli olduğu hallerde okul müdürünün rızası ile ve onun huzurunda tutuklama yapılmakta, bu gibi hallerde tutuklamanın mümkün mertebe sivil polis ve sivil araçla yapılmasına özen gösterilmektedir. Ayrıca, tutuklunun 18 yaşından küçük olması ve saldırgan tavırlar sergilememesi halinde işlenen suçun da ciddiyeti dikkate alınarak tutukluya sevk esnasında kelepçe takılmamasına özen gösterilmektedir. Uygulamada ayrıca, 18 yaşından küçük çocukların tutuklanması halinde tutuklunun yasal vasisine en erken zamanda bilgi verilmektedir. ÇHDS'de, özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacağı; özgürlüğünden yoksun olan her çocuğun, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacağı ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile

<sup>102</sup> ÇHDS, md. 40/3.

<sup>103</sup> Polis Meslek Dersleri, 21.

<sup>104</sup> Polis Meslek Dersleri, 21.

<sup>105</sup> Polis Meslek Dersleri, 21.



yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacağı hususlarının düzenlendiği görülmektedir.<sup>106</sup> KKTC Polis Örgütü tarafından uygulanan mevzuatının ÇHDS'deki perspektifi karşılama yetersiz kaldığı görülmektedir.

KKTC Anayasası'nda herkesin; *"Kendisinin veya yakınlarının seçtiği bir hukukçu tutmak ve adaletin sağlanması için gerekli görülüyorsa, yasanın gösterdiği şekilde kendisine parasız bir hukukçu atanması"* hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.<sup>107</sup> Fakat Anayasa'nın yürürlüğe girdiği 1985 yılından günümüze değin, herkese parasız hukukçu atanmasını düzenleyecek bir mevzuat yürürlüğe girmemiştir. Uygulamada çocuk veya gençlerin, ne polis tarafından sorgulamaları yapılırken, ne de polis tarafından gönüllü ifadeleri alınırken kendilerine ücretsiz olarak bir hukukçu atanmamaktadır. Diğer taraftan kanunla ihtilafa düşen çocuk veya gençlerin Türkçe bilmemeleri durumunda, haklarının bildirilmesi, sorgulamalarının yapılması ve gönüllü ifadelerinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bir tercümanın yardımından nasıl yararlandırılacakları hususu da mevzuat halinde düzenlenmemiştir. Uygulamada bir yabancı dil ile ilgili tercümana ihtiyaç duyulduğunda genellikle bu ihtiyaç polis mensuplarının ikili ilişkileri ve çabaları ile buldukları ücretsiz tercümanlar tarafından karşılanmaktadır. KKTC Anayasası, sanıkların sadece Mahkemede kullanılan dili anlayamadığı veya konuşamadığı takdirde, bir tercümanın yardımından parasız yararlanmalarını hükme bağlamıştır.<sup>108</sup>

Uygulamada polis, çocuk veya genç kişinin, bir polis karakolunda tutuklu olarak hücrelerde bulundurulduğu sırada, yetişkinlerden ayrı olarak tutulmasına özen göstermektedir. Bir çocuk veya genç kişi, polis tarafından ek tutukluluk talebiyle mahkeme huzuruna götürüleceğinde, çocuk veya genç kişiyi mahkemeye götürmekle görevli olan polis mensubu, çocuk veya genç kişinin, Mahkemeye götürüleceği tarihi ve saati, itham edileceği suçların niteliğini veya mahkeme huzuruna çıkarılmasının diğer nedenlerini, sosyal hizmet görevlisine bildirmektedir.<sup>109</sup>

Uygulamada çocuk veya gençler, yetişkinlerle aynı prosedüre tabi tutularak, polis tarafından soruşturmanın selameti gerekçesiyle ek tutukluluk talebiyle mahkeme huzuruna çıkarıldığında, mahkeme her bir defada sekiz günden fazla olmamak üzere belirli bir süre için tutukluluğu uzatabilmekte ve bu durumda kanunla ihtilafa düşen çocuk veya gençler polis nezaretinde üç aya kadar tutuklu kalmaya devam edebilmektedirler. Hâlbuki ÇHDS, bir çocuğun tutuklanmasının, alıkonulmasının veya hapsinin en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülmesini ve uygun olacak en kısa süre ile sınırlı tutulmasını öngörmektedir.<sup>110</sup> ÇHDS'nin ana ilkesi, çocuğun yüksek yararınıdır. Bu bağlamda polisin, çocuğun yüksek yararını gözeterek faaliyetlerini yürütmesi son derece önemlidir.

## **B. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı KKTC başsavcılığının uygulamaları**

Ceza mahkemelerinde, kovuşturmanın kesin yönetim ve sorumluluğu Başsavcıya ait olup bu yetki doğrudan doğruya kendisince veya önerisine uygun olarak Başsavcı Yardımcısı veya savcılar tarafından kullanılmaktadır.<sup>111</sup> Başsavcılık kurumu, 72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası (HDY) ile düzenlenmiştir.<sup>112</sup> Bu bağlamda Başsavcı, Başsavcı Yardımcısı, Başsavcı Yardımcısı Muavinleri, Kıdemli Savcılar, Savcılar ve Yardımcılarının atanmaları, meslekte ilerlemeleri, görevleri, görev yerleri, görevlerine son verilmesi ve disiplin işlemleri konularında karar vermeye yetkili organ bağımsız bir kurul olan Yüksek Savcılar Kuruludur.<sup>113</sup> Başsavcılığa bağlı olarak ilçelerdeki Hukuk Dairesi

<sup>106</sup> ÇHDS, md. 37/3.

<sup>107</sup> KKTC AY, md. 17/4-ç.

<sup>108</sup> KKTC AY, md. 17/4-d.

<sup>109</sup> ÇSY'nin 9. maddesi şöyledir; *"Bir çocuk veya genç kişi, mahkemeye götürülecek olduğu hallerde çocuk veya genç kişiyi Mahkemeye götürmekte olan polis memuru veya kişi, çocuk veya genç kişinin, Mahkemeye götürüleceği tarih ve saati ve ithamın niteliğini veya mahkeme huzuruna getirilmesinin başka nedenlerini, gözetim memuruna veya Mahkemenin oturumunu yapacağı ilçedeki gözetim memurlarından birine, derhal bildirir."*

<sup>110</sup> ÇHDS, md. 37/3.

<sup>111</sup> KKTC AY, md. 158/4-a.

<sup>112</sup> Hukuk Dairesi Yasası (HDY), *KKTC Resmî Gazete* 62 (22 Haziran 1991), Yasa No. 72/1991.

<sup>113</sup> HDY, md. 5.

şubelerinde savcılar görev yapmaktadır. Başsavcı, KKTC’de işlenen herhangi bir suç hakkında, polisin yürüttüğü soruşturmalara nezaret etme, yönlendirme veya talimat verme yetkilerine sahiptir.<sup>114</sup> Ancak, uygulamada soruşturma safhası genel olarak polis tarafından yürütülmektedir. Haklarında soruşturma başlatılan çocuklarla ilgili olarak kovuşturma, İlçe Hukuk Dairelerinde görevli savcılar tarafından yürütülmektedir. İlçe Hukuk Dairelerinde ayrı bir çocuk savcılığı birimi bulunmamaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da, Çocuk Mahkemelerinde görev alan savcılardan, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olma şartı aranmamaktadır.

Çocuklar hakkındaki soruşturma işlemleri polis tarafından yürütülerek dosya tanzim edilmektedir. Şayet adli bir suçla ilgili olarak bir çocuk, soruşturma kapsamında polisin ek tutukluluk talebi ile mahkeme huzuruna çıkarılacaksa, savcılık durumdan haberdar edilmektedir. Uygulamada savcılar, 16 yaşından küçük çocuğun tutukluluğunun uzatılması duruşması esnasında oturumun kapalı yapılması, çocuğun ebeveyninin veya vasisinin ve sosyal hizmet görevlisinin bu duruşmada hazır bulunması hususlarına özen göstermektedirler.

Başsavcılık, kamu yararının gereğine göre, mahkemelerde dava açma, izleme, davayı devralma, devam ettirme veya ettirmeme yetkilerine sahiptir.<sup>115</sup> Polis tarafından düzenlenen ceza dosyası İlçe Hukuk Dairesine ulaştıktan sonra, ilgili savcı dosyayı incelemekte ve meselenin ileri götürülmemesi gerektiği kanısına vardığı durumlarda meseleyi daha ileri götürmeyebilmektedir. Bu durumda dosya içerisine savcılık tarafından görüş yazıldıktan sonra, dosya ilgili İlçe Polis Müdürlüğüne arşivlenmek üzere geri gönderilmektedir. Savcının, dosyanın ileri götürülmesi gerektiği kanısına vardığı durumlarda ise polis tarafından ithamname hazırlanmaktadır. Her ithamname dosyalanmadan önce ithamın yapıldığı mahkemenin yargıcının onayına sunulmakta, yargıç kendisine sunulan ithamnameyi ya onaylayarak dosyalanmasını emretmekte ya da onaylamayı reddetmektedir.<sup>116</sup> İthamnamenin yargıç tarafından onaylanması üzerine çocuk veya genç şahıs aleyhine dava dosyalanmaktadır. Kovuşturma safhasında ise, çocuk veya genç kişi itham edildikten sonra, itham edildiği suçu kabul etmemesi halinde, Savcı tarafından Mahkeme huzurunda gerek tanık dinletilerek gerekse emare sunularak mesele ispatlanmaya çalışılmaktadır. Savcılık, ceza işleminin herhangi bir aşamasında, mahkemeden takipsizlik kararı isteyebilmekte,<sup>117</sup> CMUY’un 154. maddesine bağlı kalmak koşuluyla da herhangi bir seri yargılamada son karar verilmeden önce Mahkemenin müsaadesi ile davayı geri çekebilmektedir.<sup>118</sup>

Savcılığın, 16 yaşından küçük kanunla ihtilafa düşen çocuklardan, yardıma, barınmaya, işe gereksinimi olanlara destek hizmeti sağlamak üzere herhangi bir kurumla işbirliği içerisinde çalışmasını gerektirecek tedbir kararları adı altında hükümler içeren yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Ancak uygulamada savcılar bu gibi hallerde sosyal hizmet görevlileriyle durumu değerlendirerek çözüm üretmeye çalışmaktadırlar.

### **C. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı KKTC mahkemelerinin uygulamaları**

KKTC’de Mahkemeler, Yüksek Mahkeme,<sup>119</sup> Alt Mahkemeler,<sup>120</sup> ve Askeri Mahkemeler<sup>121</sup> olmak üzere üçe ayrılır. Yüksek Mahkeme; bir başkan ve yedi yargıçtan oluşur.<sup>122</sup> Yüksek Mahkeme; Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi görevlerini yapar.<sup>123</sup> Anayasa’da Alt Mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkilerinin yasayla düzenlenmesi öngörülmüştür.<sup>124</sup> Bu düzenleme,

<sup>114</sup> HDY, md. 29.

<sup>115</sup> KKTC AY, md. 158/4-a.

<sup>116</sup> Veziroğlu-Gümüş, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, 187.

<sup>117</sup> CMUY, md. 154/1.

<sup>118</sup> CMUY, md. 91.

<sup>119</sup> KKTC AY, md. 143.

<sup>120</sup> KKTC AY, md. 155.

<sup>121</sup> KKTC AY, md. 156 ve 157.

<sup>122</sup> KKTC AY, md. 143/1.

<sup>123</sup> KKTC AY, md. 143/2.

<sup>124</sup> KKTC AY, md. 155.

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası ile gerçekleşmiştir.<sup>125</sup> Alt Mahkemeler; (1) Ağır Ceza Mahkemeleri, (2) Kaza Mahkemeleri ve (3) Aile Mahkemeleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kaza Mahkemeleri; hukuk davaları ve ceza davalarına bakmakta, Çocuk Mahkemeleri olarak da görev yapmaktadır. KKTC’de, ticaret veya iş mahkemeleri gibi özel mahkemeler bulunmamaktadır.

Küçüklerin yargılanması ve küçükler hakkında verilen kararların infazı konusunda yasa ile özel kurallar konulabileceği KKTC Anayasası’nda belirtilmiştir.<sup>126</sup> Fakat Anayasa’nın kabulünden bugüne değin bu hususta yasal bir düzenleme yönüne gidilmemiştir. İngiliz egemenliği döneminde yürürlüğe giren Çocuk Suçluları Yasası’ndaki Çocuk Mahkemesi tanımlaması temelinde uygulama yürütülmektedir.

Uygulamada Kaza Mahkemesinin herhangi bir üyesi, 16 yaşından küçük kanunla ihtilafa düşen çocukların olduğu durumlarda, Çocuk Mahkemesi adı altında oturum yapabilmektedir. Bu oturumlar, ilgili yargıcın takdirine göre ya kendi odasında veya mutat duruşmalardan ayrı tarih veya saatlerde yapılabilmektedir. Kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili davalara, yetişkinlerin davalarına bakan yargıçlar bakmaktadır. Bu bağlamda, Kıbrıs Türk İnsan Hakları Vakfı, uygulamada çocuk mahkemesi adı altında mahkemeler bulunmadığını, ancak, mahkemelerin çocuğun durumunu gözeterek gerekli tedbirleri pratikte almaya çalıştıklarını ileri sürmektedir.<sup>127</sup> Çocuk Suçluları Yasası’nda Çocuk Mahkemelerinin uygulaması gereken prosedür detaylı bir şekilde anlatılmakta ve görevlendirilen yargıçlar tarafından da uygulanabilirliği ölçüsünde uygulanmaktadır.<sup>128</sup>

Çocuk Suçluları Yasası, daha önce belirtildiği üzere, on dört yaşından küçükleri “çocuk”, on dört yaşında veya daha büyük olup on altı yaşından küçük olanları da “genç kişi” olarak tanımlamıştır.<sup>129</sup> Çocuk Suçluları Yasası’na göre, Çocuk Mahkemesi, bir çocuk veya genç kişi ile bir yetişkinin aleyhine müştereken getirilen davalara ve adam öldürme suçuyla itham edilen çocuk veya genç kişilerin davalarına bakmamaktadır.<sup>130</sup> Uygulamada da durum bu şekildedir.

Çocuk Mahkemesi olarak oturum yapan yargıç, herhangi bir suçtan dolayı huzuruna getirilen çocuk veya gence, itham edilmekte olduğu suçun esasını, en erken bir zamanda, basit bir dille izah etmek ve seri yargılama usulü ile davayı görerek sonuçlandırmakla görevlidir. Mahkeme, çocuk veya gence, itham edilmekte olduğu suçun esasını izah ettikten sonra, suçu kabul edip etmediğini sormaktadır. Çocuk veya genç, suçu kabul etmediği takdirde, Mahkeme, iddia makamının tanıklarının şahadetini dinlemekte ve akabinde, çocuk veya gence, dinlenen tanıklara herhangi bir soru sormak isteyip istemediğini sormaktadır. Çocuk veya genç, soru sormak yerine, Mahkemeye beyanda bulunmayı tercih ederse, buna izin verilmektedir. Gerekli gördüğü soruları tanıklara sormak Mahkemenin görevleri arasındadır. Mahkeme, çocuk veya gencin beyanındaki herhangi bir şeyin açıklığa kavuşturulması için kendilerine soru sorabilmektedir. Mahkeme, ilk bakışta bir davanın ortaya konduğuna kanaat getirirse, herhangi bir savunma tanığının şahadetini dinlemekte ve çocuk veya gencin yeminle şahadet vermesine veya bir beyanda bulunmasına fırsat vermektedir. Çocuk veya genç, yeminli şahadet vermesi durumunda çapraz sorguya tabi tutulmaktadır.

Çocuk veya gencin, suçu kabul etmesi veya Mahkemenin, sunulan şahadeti değerlendirmesi neticesinde suçun çocuk veya genç tarafından işlendiği kararına varması durumunda, Mahkeme, çocuk veya gence, cezanın azaltılması veya hafifletilmesi veya başka bir konuda bir şey söylemek isteyip istemediğini sormaktadır. Mahkeme, davanın, çocuk veya gencin azami yararına görülebilmesini mümkün kılmak için, çocuk veya genç ile ilgili gerekli gördüğü bilgileri sosyal hizmet görevlilerinden alabilmekte veya çocuk veya gence bu bağlamda sorular sorabilmektedir. Mahkeme, çocuk veya gencin

<sup>125</sup> Mahkemeler Yasası (MY), *KTFD Resmî Gazete* 25 (8 Nisan 1976), Yasa No. 9/1976.

<sup>126</sup> KKTC AY, md. 140.

<sup>127</sup> Göynüklü, *Kuzey Kıbrıs’ta Çocuk Hakları*. 25.

<sup>128</sup> Örneğin; Çocuk Suçluları Yasası, İngiliz döneminde var olan fakat sonradan kaldırılan İslah Okulu ve Onaylanmış İkamet Yeri kurumlarıyla ilgili düzenlemeler içermektedir. Fakat bu kurumlar KKTC’de olmadığından Mahkemeler bu gibi yerler ile ilgili kararlar üretememektedir.

<sup>129</sup> ÇSY, md. 2.

<sup>130</sup> ÇSY, md. 2 ve 10/2.

özel sağlık muayenesinin yapılması veya sosyal tahkikat raporunun hazırlanması için yargılamayı erteleyebilmektedir. Mahkeme, kovuşturma evresi süresince, çocuk veya gencin annesinin, babasının veya vasisinin hazır bulunmasını emredebilmektedir.

Mahkeme, yargıladığı çocuk veya gencin, suçlu olduğu hususunda tatmin olduğunda, uygulamada aşağıdaki yöntemleri<sup>131</sup> dikkate alarak kararını vermektedir;<sup>132</sup>

- Davayı reddetme,<sup>133</sup>
- Davayı SİGABY'nin çeşitli kuralları uyarınca karara bağlama,<sup>134</sup>
- Suç işleyeni bir akrabasının veya başka uygun bir kişinin bakım ve gözetimi altına verme,<sup>135</sup>
- Suç işleyenin, yasanın çarptırılabilceğini öngördüğü bir para cezasını, zarar ziyanı veya masrafı ödemesini emretme,<sup>136</sup>
- Suç işleyen genç bir kişi olduğunda, suç işleyeni o suç için yasada öngörülen bir süreyle hapis cezasına çarptırma.<sup>137</sup>

Çocuk Suçluları Yasası, on dört yaşından küçük hiçbir çocuğun hiçbir halde hapis cezasına çarptırılmayacağını garanti altına almaktadır.<sup>138</sup>

#### **D. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı KKTC sosyal hizmetler dairesinin uygulamaları**

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olan Sosyal Hizmetler Dairesi, 19 Şubat 1988 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 8/1988 sayılı Sosyal Hizmetler Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası'na (SHDKGÇEY) bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir.<sup>139</sup> Sosyal Hizmetler Dairesi, bir müdür, bir müdür muavini, yeterli sayıda yöneticilik ve genel hizmet sınıfı personelinin görev yaptığı iki merkez, dört taşra şubesi ve bağlı birimlerden oluşmaktadır.<sup>140</sup> Mahkemeye, kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili rapor sunma; sınamaya tabi tutulmalarına karar verilmişse onları rehabilite etme ve denetleme; şayet mahkûm olmuşlarsa, mahkûmiyetleri boyunca cezaevinde ve mahkûmiyetleri sona erdikten sonra cezaevi haricinde de onlara sosyal hizmet sunma, sosyal hizmet görevlilerinin görevleri arasındadır.<sup>141</sup> Bunun yanında SHDKGÇEY'in amaçlarına bakıldığında, suç davranışlarını önleme, suç eylemini gerçekleştiren bireylerin rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması, çocuk suçluluğu için önleyici çalışmalar, kanunla ihtilafa düşen çocukların rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması gibi evrensel sorunların hiçbirine yer verilmediği görülmektedir.<sup>142</sup>

Sosyal Hizmetler Dairesine bağlı olarak çalışan sosyal hizmet görevlileri, sistemin temel aktörleri olan polis, savcılık, mahkemeler ve cezaevi süreçlerinde, kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili görev almaktadırlar. Türkiye'deki çocuk adalet sisteminde yer alan sosyal çalışma görevlileri ile denetim görevlilerinin görevlerini KKTC'de tek elden sosyal hizmet görevlileri yerine getirmektedir. Kanunla

<sup>131</sup> ÇSY, md. 12/1.

<sup>132</sup> ÇSY, md. 12/1-d'de, suç işleyeni bir ıslah okuluna gönderme yöntemi belirtilmiş olmasına rağmen KKTC'de ıslah okulu bulunmaması sebebiyle bu yöntemin uygulanması halen mümkün görünmemektedir. Ayrıca ÇSY 12/1-e'de belirtilen, suç işleyen bir çocuk olduğunda kırbaçlanmasını emretme yöntemi ise hem KKTC Anayasası'na aykırıdır hem de teknik olarak uygulanması mümkün değildir. Kaldı ki İngiliz sömürge döneminde çıkarılan bu yasada yer alan bu yöntem Kıbrıs Türk toplumu tarafından hiç bir zaman benimsenmemiştir. Ne KKTC'nin inşa sürecinde ne de KKTC'de hiçbir zaman uygulanmamıştır. Buradaki vurgu, hem ÇHDS'ye hem de AİHS'ye aykırı olan kırbaç cezası, 22/1989 sayılı ceza değişiklik yasası ile Fasil 154 Ceza Yasası'nın 26. maddesinde yapılan değişiklikle mahkemelerin verebilecekleri ceza türlerinin içerisinden çıkarılmış olmasına rağmen, ÇSY'den bu yöntemin kaldırılmasının bugüne değin ihmal edilmiş olması üzerinedir.

<sup>133</sup> ÇSY, md. 12/1-a.

<sup>134</sup> ÇSY, md. 12/1-b.

<sup>135</sup> ÇSY, md. 12/1-c.

<sup>136</sup> ÇSY, md. 12/1-f.

<sup>137</sup> ÇSY, md. 12/1-g.

<sup>138</sup> ÇSY, md. 12/2.

<sup>139</sup> Sosyal Hizmetler Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası (SHDKGÇEY), *KKTC Resmî Gazete* 21 (4 Mart 1988), Yasa No. 8/1988.

<sup>140</sup> SHDKGÇEY, md. 4.

<sup>141</sup> SHDKGÇEY, md. 5.

<sup>142</sup> Ayşe Özada Nazım ve Muallâ Köseoğlu, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sosyal Hizmetlerin Yapısı ve İşleyişine Eleştirel Bir Bakış," *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30, 2 (2019): 669.

ihtilafa düşen çocuklarla ilgili olarak sosyal hizmet görevlilerinin görevleri dağınık halde Sosyal Hizmetler Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası, Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası ve Çocuk Suçluları Yasası'nda ve hatta Yargıtay Ceza Kararlarında bile bulunabilmekte, bazı durumlarda uygulamanın nasıl olacağı yönünde boşluklar bulunmakta ve bu boşluklar sosyal hizmet görevlileri tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır.

Bu bağlamda polis, 16 yaşından küçük bir çocuk veya gencin sorgulamasını yapacağı veya gönüllü ifadesini alacağı zaman gerekli gördüğü hallerde sosyal hizmet görevlisi ile irtibata geçmektedir. Bunun üzerine sosyal hizmet görevlisi, polisin davetine icap ederek çocuk veya gençle iletişime geçip, yararı için uygun ortamı hazırlamakta ve sosyal hizmet görevlisinin eşliğinde çocuk veya gencin sorgulanması yapılmakta ve ifadesi alınmaktadır. Sosyal hizmet görevlileri, çocuk veya gencin sorgulanmasından ve/veya ifadesinin alınmasından sonra; ailesi, arkadaş çevresi, okulu ve varsa işyeri ile irtibata geçerek çocuğun kanunla ihtilafa düşme nedenlerini araştırmaktadır. Sosyal hizmet görevlileri ayrıca, tutukluluğun uzatılması<sup>143</sup> ve teminat<sup>144</sup> duruşmalarında, savcı ve/veya yargıcın talebi üzerine mahkemede hazır bulunmakta, bunun yanı sıra kanunla ihtilafa düşen çocukların durumlarına yönelik gözlem ve incelemeleri ile ilgili savcı ve/veya yargıca bilgi/rapor vermektedirler. Mahkemenin talebi üzerine, sosyal hizmet görevlisi, davanın, çocuk veya gencin azami yararına görülebilmesini mümkün kılmak için, çocuk veya gencin genel karakterini, evinin çevresini, sağlık tarihçesini ve okul sicilini içeren gerekli bilgileri hazırlayarak sosyal tahkikat (inceleme) raporunu mahkemeye sunmaktadır. Sosyal hizmet görevlilerinin görevleri arasında yer alan sosyal tahkikat raporu hazırlama, Mahkemenin karar verme sürecine etki etmektedir. Bu sebeple, sosyal hizmet görevlilerinin bu önemli görevin bilinci ile hareket etmeleri gerekmektedir. Sosyal tahkikat raporunun amacı, çocuk veya genç için en uygun düzenlemeyi içeren hükmün verilmesi için Mahkemeye yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet görevlisi tarafından, Mahkeme safhasında 16 yaşından küçük çocuk veya gençlerin yanı sıra, 24 yaşına kadar olan şahıslar ve mahkeme tarafından gerekli görülüp talep edilen 24 yaşın üzerindeki şahıslarla ilgili olarak da sosyal tahkikat raporu hazırlayarak mahkemeye sunulmaktadır.<sup>145</sup> Sosyal hizmet görevlileri, gözetim memurluğu görevini de icra etmekte, dava neticesinde Mahkemenin gözetim (sınama) emri verdiği durumlarda, "gözetim (sınama) raporu" hazırlayarak ilgili Mahkemeye sunmaktadırlar. Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası'nda, gözetim memurlarının hangi özelliklere sahip olmaları gerektiği belirtilmemiş, sadece "Bakanlar Kurulu, yeterli sayıda uygun kişiyi, gözetim memuru olarak atar." ifadesine yer verilmiştir.<sup>146</sup> KKTC'de sosyal hizmetleri düzenleyen mevzuatın, günümüzde çocuk veya gençlerin ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir.<sup>147</sup>

### **E. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı Kıbrıs Türk barolar birliğinin uygulamaları**

Fasıl 2 Avukatlar Yasası'nda<sup>148</sup> 9/1973 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik ile 1973 yılında kurulan Kıbrıs Türk Barolar Birliği, o günden günümüze değin kesintisiz olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.<sup>149</sup> Fasıl 2 Avukatlar Yasası'na göre Barolar Birliği, KKTC'de meslek icra eden tüm avukatları kapsamaktadır.<sup>150</sup> Diğer bir ifadeyle Barolar Birliği, KKTC'de tüm kayıtlı avukatların oluşturduğu bir meslek örgütüdür. KKTC Anayasasında bir suçtan sanık herkesin en azından "*kendi kendini bizzat veya eğer yeterli mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin sağlanması için gerekli görülüyorsa, kendisine parasız olarak*

<sup>143</sup> CMUY, md. 24.

<sup>144</sup> CMUY, md. 23A.

<sup>145</sup> KKTC Yargıtay Ceza. (KKTC YC), Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza K.17/91 ve 12//92 (D 7/1992), (24 Haziran 1992).

<sup>146</sup> ŞİGABY, md. 3.

<sup>147</sup> Ayşe Özada Nazım ve Muallâ Köseoğlu, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sosyal Hizmetlerin Yapısı ve İşleyişine Eleştirel Bir Bakış", 665.

<sup>148</sup> Fasıl 2 Avukatlar Yasası (Fasıl 2 AY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Birinci Cilt (Bölüm 1-104), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 2, 28-50.

<sup>149</sup> Kıbrıs Türk Barolar Birliği (KTBB), "Kıbrıs Türk Barolar Birliği Tarihçe" (Erişim 6 Aralık 2022).

<sup>150</sup> Fasıl 2 AY, md. 18/1.

*atanacak bir hukukçu aracılığı ile savunmak*” hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.<sup>151</sup> Yine KKTC Anayasası’nda herkesin; *“kendisinin veya yakınlarının seçtiği bir hukukçu tutmak ve adaletin sağlanması için gerekli görülüyorsa, yasanın gösterdiği şekilde kendisine parasız bir hukukçu atanması”* hakkına sahip olduğu da belirtilmektedir.<sup>152</sup> Fakat Anayasa’nın yürürlüğe girdiği 1985 yılından günümüze herkese parasız hukukçu atanmasını hayata geçirecek yasal bir düzenleme yapılmamıştır.

KKTC’de bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı, sadece İngiliz egemenliği döneminden kalma CMUY’da çok dar bir çerçevede düzenlenmiştir. CMUY’a göre; *“bir sanığı bir ithamname veya ikamenameden ötürü yargılayacak veya Ağır Ceza Mahkemesinin bir kararı aleyhine yapılan bir istinafi dinleyecek olan Mahkeme, meselenin ciddiyetini, güçlüğünü veya durumunu, adalet adına gerekli kıldığı takdirde, hale göre, sanık veya istinaf edeni savunmak için bir avukat atayabilir ve Mahkeme, ölümle cezalandırılabilen bir suçtan yargılanacak olan savunmasız herhangi bir kişiyi savunmak için bir avukat atayabilir”*<sup>153</sup> Sanığa avukat atanması ile ilgili olarak CMUY’da yer alan mevcut düzenleme, soruşturma safhasında avukat atanması hususunu kapsamamaktadır.

Uygulamada kovuşturma safhasında CMUY’un 64. maddesinde belirtilen şartlar oluştuğu takdirde, mahkeme sanığa avukat atamaktadır. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara avukat atanması ile ilgili olarak ayrı düzenlemeler bulunmamakla birlikte kanunla ihtilafa düşen çocuklar, yetişkinler gibi, yasaya göre şartlar oluştuğu takdirde bir avukatın hukuki yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmektedirler. Bir suçun mağduru olan veya kanunla ihtilafa düşen her çocuğun bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı vardır.<sup>154</sup> Bu noktada, soruşturma safhasından itibaren kanunla ihtilafa düşen çocukların bir hukukçudan ücretsiz olarak yararlanmalarının zorunlu hale getirilmesinin mevzuatla düzenlenmesi gerekmektedir.

## **F. Kanunla ihtilafa düşen çocuklara karşı KKTC merkezi cezaevinin uygulamaları**

İngiliz İdaresi ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde aynı çatı altında gerek Merkezi Cezaevi gerekse Kaza Cezaevlerinde Rumlarla birlikte hizmet veren Türk Cezaevi personeli, 21 Aralık 1963 tarihinde başlayan Rum saldırıları sonucu, Lefkoşa Türk Bölgesi’ne sığınmış ve ardından ilk Kıbrıs Türk Cezaevi, 8 Ekim 1968 tarihinde Lefkoşa Polis Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermeye başlamıştır.<sup>155</sup>

Tutuklu ve hükümlü sayısındaki artış nedeniyle, 1977 yılında yapımına başlanan 175 kişi kapasiteli<sup>156</sup> Merkezi Cezaevi, 13 Aralık 1982 tarihinde faaliyete girmiştir.<sup>157</sup> Söz konusu Merkezi Cezaevinin alt yapısının ve kapasitesinin zamanla yetersiz kalması, ayrıca cezaevine gönderilen genç ve çocukların, yetişkin kadın ve erkeklerin bölümlerinin birbirinden ayrı ve bağımsız olmayışı gibi nedenlerle yeni bir cezaevine ihtiyaç hâsıl olmuştur. Bu ihtiyaçtan hareketle, Türkiye Cumhuriyeti finans desteği ile İktisadi ve Mali İş Birliği Protokolü kapsamında 2017 yılında yapımına başlanan ve 765 kişi kapasiteli<sup>158</sup> Yeni Merkezi Cezaevi, 31 Ekim 2022 tarihinde taşınma süreci tamamlanarak hizmete açılmıştır.<sup>159</sup> Çağdaş güvenlik sistemleri, sosyal aktivite alanları, spor sahaları, konferans salonları, kütüphanesi, çok amaçlı atölyeleri ile esas olan mahkûmların topluma kazandırılması çalışmalarında önemli alt yapı kapasitesine ve imkânlarına sahip olarak inşa edilmiş olan yeni merkezi cezaevi; kadın, erkek, çocuk ve açık cezaevi bölümleri olmak üzere ayrı ayrı bölümlerden oluşmaktadır.<sup>160</sup>

<sup>151</sup> KKTC AY, md. 18/5-c.

<sup>152</sup> KKTC AY, md. 17/4-ç.

<sup>153</sup> CMUY, md. 64/1.

<sup>154</sup> ÇHDS, md. 40.

<sup>155</sup> Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (KKTC İB), “Merkezi Cezaevi” (Erişim 6 Aralık 2022).

<sup>156</sup> Yenidüzen (Y), “Yenidüzen Yeni Cezaevi’nin Son Halini Gördü” (Erişim 6 Aralık 2022).

<sup>157</sup> KKTC İB, “Merkezi Cezaevi”.

<sup>158</sup> Y, “Yenidüzen Yeni Cezaevi’nin Son Halini Gördü”.

<sup>159</sup> Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma ve Ekonomik İş Birliği Ofisi (TCKVEİBO), “Yeni Merkezi Cezaevine Taşınma Süreci Tamamlandı” (Erişim 6 Aralık 2022).

<sup>160</sup> Kıbrıs Postası (KP), “Ziya Öztürkler: Söz Verdiğimiz Gibi Ekim Sonu İtibariyle Yeni Cezaevine Taşındık” (Erişim 6 Aralık 2022).

Merkezi Cezaevi, faaliyetlerini İngiliz egemenliği döneminde yürürlüğe giren Fesil 286 Cezaevi Disiplin Yasası'na<sup>161</sup> ve KKTC'nin ilanından sonra 1988 yılında yürürlüğe giren 45/1988 sayılı Merkezi Cezaevi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası'na<sup>162</sup> bağlı olarak yürütmektedir. KKTC'de, Çocuk veya Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları bulunmamaktadır. KKTC'de, 14 yaşında veya daha büyük yaşta olan kanunla ihtilafa düşen çocuklar, bazı hallerde teminat emri gereği hükümsüz tutuklu olarak veya bazı hallerde hapis cezasına çarptırılarak hükümlü tutuklu olarak, yetişkinlerin de bulunduğu Merkezi Cezaevine gönderilebilmektedirler. Çocuk ve 21 yaşını doldurmamış gençlerin, sosyal ve psikolojik olarak henüz tam bir erginlik ve olgunluğa ulaşmamış olması, suça sürüklenme olasılıklarını artırmaktadır.<sup>163</sup>

İngiliz döneminden kalma Çocuk Suçları Yasası'nda, hapis cezasına çarptırılan veya cezaevine gönderilen bir gencin, pratik olduğu ölçüde, yetişkin hükümlülerle bir arada olmalarına ve ilişki kurmalarına izin verilmemesi hükme bağlanmıştır.<sup>164</sup> 6 Temmuz 2022 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Merkezi Cezaevi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (Değişiklik) Yasası<sup>165</sup> ile de cezaevine gönderilen tutuklu ve hükümlü çocuk ve gençlere yönelik bir takım iyileştirici düzenlemeler getirilmiştir. Söz konusu Yasa ile; "Çocuk Hükümlü ve Tutuklu", 14 yaşından 18 yaşına kadar olan hükümlü ve tutukluları; "Genç Hükümlü ve Tutuklu" ise, 19 yaşından 21 yaşına kadar olan hükümlü ve tutukluları kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.<sup>166</sup> Söz konusu Yasa'nın getirdiği bir diğer yenilik, Kapalı Kadın, Çocuk ve Genç Cezaevi Amirliği adı altında, Kapalı Kadın Cezaevi ve Kapalı Çocuk ve Genç Cezaevi birimlerinin oluşumunun düzenlenmesidir. Bu bağlamda Kapalı Çocuk ve Genç Cezaevi; Çocuk ve genç hükümlünün hapis cezasının infaz edildiği, çocuk ve genç hükümlü ve tutuklulara eğitim ve öğretim ile ilgili aktiviteler yaptırılan ve rehabilitasyon imkanı sağlayan bölümlerden sorumlu Amirliği ifade etmektedir.<sup>167</sup>

Yeni Merkezi Cezaevi fiziki koşullar ve imkânlar bakımından olumlu özellikler gösterse de, personel eksikliği ve yetersizliği nedeniyle bu imkânlardan tam olarak yararlanılması mümkün olamamakta; eğitim, sanat, mesleki atölyeler ve spor faaliyetlerinden yararlanılamamaktadır.<sup>168</sup> Yeni merkezi cezaevinin kadrosunda yer almasına rağmen henüz bir hukukçu istihdam edilmemiş, ayrıca cezaevinde sürekli hizmet veren doktor ve psikolog da bulunmamaktadır.<sup>169</sup> Gardiyan eksikliği nedeniyle çocuk cezaevi henüz faaliyete geçirilememiştir.<sup>170</sup> Tüm bu olumsuzluklara rağmen, uygulamada 21 yaşından küçükler yetişkinlerden ayrı bir bölüme yerleştirilmektedir. Yetişkinler gibi kanunla ihtilafa düşen çocuklar da, bir psikologla görüşmeyi talep ederlerse görüşmeleri için imkân sağlanmakta, yine hastalanmaları halinde de doktor kontrolünden geçirilmektedirler. Yine talep eden çocuklara ortaöğretim eğitimlerini tamamlayabilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla ilgili sınıflara ait kitaplar tedarik edilmekte ve dıştan bitirme sınavlarına başvurmaları halinde belirlenen sınav günlerinde yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilen öğretmenler tarafından sınavları yapılmaktadır. Merkezi Cezaevinde ayrıca, Esnaf ve Zanaatkarlar Odası ve Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli bir şekilde dülgelik, kaynakçılık, berberlik, demircilik, seramikçilik, terzilik gibi mesleki eğitimler düzenlenmektedir.

<sup>161</sup> Cezaevi Disiplin Yasası (CDY), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Beşinci Cilt (Bölüm 247-306), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001), Bölüm 286.

<sup>162</sup> Merkezi Cezaevi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası (MCKGÇEY), *KKTC Resmî Gazete 108* (18 Kasım 1988), Yasa No. 45/1988.

<sup>163</sup> Didem Yücel, M Burak Gönültaş, Aliye Mavili Aktaş, *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale*, (Ankara: Nobel Yayınevi, 2016), 49.

<sup>164</sup> ÇSY, md. 16/2.

<sup>165</sup> Merkezi Cezaevi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (Değişiklik) Yasası (MCKGÇEDY), *KKTC Resmî Gazete 147* (6 Temmuz 2022), Yasa No. 13/2022.

<sup>166</sup> MCKGÇEDY, md. 2.

<sup>167</sup> MCKGÇEDY, md. 4/1(B)(b).

<sup>168</sup> Hasan Esendağlı, "Cezaevi Gözlemleri", *Facebook*, (30 Kasım 2022, 20:04).

<sup>169</sup> Esendağlı, "Cezaevi Gözlemleri", (30 Kasım 2022, 20:04).

<sup>170</sup> Esendağlı, "Cezaevi Gözlemleri", (30 Kasım 2022, 20:04).

Çocuk Suçluları Yasası'nda kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik olarak tasarlanan ıslah okullarından ve onaylanmış ikamet yerlerinden bahsedilmesine rağmen KKTC'de henüz ıslah okulu veya onaylanmış ikamet yeri veya ÇHDS perspektifinden hareketle eğitim evi tarzında herhangi bir kurum bulunmamaktadır. Her ne kadar İngiliz döneminde kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik ıslah ve rehabilitasyonları amacına yönelik ıslah okulları açılmış olsa da, bu kurumlar KKTC'nin inşa sürecinde varlıklarını yitirmişlerdir.<sup>171</sup> ıslah okulu bulunmadığı için Mahkemeler, kanunla ihtilafa düşen çocukları yetişkin mahkûmların bulunduğu cezaevine göndermek durumunda kalmaktadırlar. Hâlbuki ÇHDS'ye göre taraf devletlerin, yalnızca çocuklara yönelik kurum ve kuruluşları oluşturmaları gerekmektedir.

## Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma ile "KKTC'de yetişkinlerden ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturulmuş mudur?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede Çocuk Haklarına Dair Sözleşme perspektifinden KKTC ceza adalet sisteminde kanunla ihtilafa düşen çocukların yeri incelenmiştir. İlk önce kanunla ihtilafa düşen çocuklar hakkında KKTC'deki yasal düzenlemeler üzerinde durulmuştur. Bu yapılırken çocuk kavramının; Çocuklar Yasası'nda 18 yaşından küçükleri, Çocuk Suçluları Yasası'nda ise 14 yaşından küçükleri kapsadığı görülmüştür. Ayrıca Ceza Yasası'nda çocukların cezai sorumluluğu incelenmiş, bu bağlamda cezai sorumsuzluk yaş sınırının Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin perspektifine aykırı olarak yedi olduğu görülmüştür. Daha sonra Çocuk Suçluları Yasası, Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası ve Çocuklar Yasası'nın kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili düzenlemeleri incelenmiştir. Söz konusu yasaların 1960 öncesi İngiliz döneminde yürürlüğe girdikleri, küçük çaplı değişikliklerle KKTC'de halen yürürlükte oldukları görülmüştür. Ayrıca bu yasalarda belirtilen ıslah evi, onaylanmış ikamet yeri gibi kurumların yanı sıra, yine Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin perspektifinden hareketle eğitim evi tarzındaki kurumların da ülkede mevcut olmadığı dolayısıyla bu kurumlara gönderilebilecek kanunla ihtilafa düşen çocukların yetişkinlerin bulunduğu cezaevine gönderilme durumunda kalabildikleri görülmüştür.

Çalışmada daha sonra, kanunla ihtilafa düşen çocukların KKTC'de maruz kaldıkları sistemin kurumları ve tabi tutuldukları süreçler analiz edilmiştir. Sırasıyla Polis Örgütü, Başsavcılık, Mahkemeler, Sosyal Hizmetler Dairesi, Barolar Birliği ve Merkezi Cezaevi kurumlarındaki kanunla ihtilafa düşen çocukları ne gibi süreçlerin beklediği üzerinde durulmuştur. Ceza adalet sisteminin kanunla ihtilafa düşen çocukları eğitmek ve onları yeniden topluma kazandırmaktan çok, psikososyal açıdan zedeleyici ve yeniden suç işlemelerine ortam hazırlayıcı bir özellik taşıdığı saptanmıştır. Oysa Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin perspektifinden oluşturulacak bir çocuk adalet sisteminin amacı, çocuk odaklı bir anlayışla meselenin ele alınması, bu bağlamda suçun ve yeniden suç işlenmesinin önlenmesi ve kanunla ihtilafa düşen çocuğun yeniden toplumla bütünleşmesinin sağlanmasıdır.

Çalışma bulguları; KKTC'de çocuğu odağına alan adalet anlayışı eksikliği olduğunu, KKTC'de çocuklara yönelik ceza adalet sisteminin doğası gereği reaktif ve ceza odaklı olduğunu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki değerlerin henüz KKTC'deki sistemin bir parçası olan kurumlar tarafından yeterince içselleştirilemediğini ve reform gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, KKTC ceza adalet sisteminde kanunla ihtilafa düşen çocukların yukarıda belirtilen sorunlarıyla başa çıkabilmek için bir dizi çözüm önermeyi uygun bulduk. Önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz;

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre her insan on sekiz yaşına kadar çocuktur. KKTC'de farklı yasalarda farklı yaş kategorileri karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar Yasası'nda "on sekiz yaşını doldurmamış kişi" çocuk sayılmakta, Çocuk Suçluları Yasası'nda ise; "on dört yaşından küçük bir kişi" çocuk olarak tanımlanmaktadır. KKTC Ceza Yasası'nda ise "çocuk" tanımı yapılmamış olmakla birlikte, çocukların cezai yönden sorumlu tutulma yaşı 7 olarak düzenlenmiştir. KKTC'de farklı yasalarda farklı

<sup>171</sup> Anıl Görkem, "KKTC'de Çocuk Suçluluğunun Yaygınlığı, 2001-2005," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (YDÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, 2008), 6.



yaş sınırlarına göre çocuk tanımlamalarının yapılması çocuklara yönelik uygulamalarda karışıklığa sebebiyet vermekte ve çocukların yüksek yararı ilkesine gereken önemin verilmemesine neden olmaktadır. Bu çerçevede KKTC mevzuatı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile tutarlı hale getirilmeli, ilgili bütün yasalarda, 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı yönünde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme perspektifinden hareketle, KKTC Ceza Yasası'nın çocukların cezai sorumluluğu başlığını taşıyan 14. maddesinde gerekli düzenleme yapılarak, çocukların cezai yönden sorumlu tutulma alt yaş sınırı 7'den en az 12'ye çıkarılmalı; üst yaş sınırı ise 12'den 18'e çıkarılmalıdır.

KKTC'de kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik uygulamadaki yasaların Kıbrıs'ın İngiliz egemenliği altında bulunduğu dönemden kalma oldukları, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin perspektifinden bakıldığında söz konusu yasaların kanunla ihtilafa düşen çocukların ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kaldıkları ve çocuk suçluluğunu çağdaş bir perspektifle ele almadıkları görülmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. maddesinde belirtilen masumiyet karinesi ile kavramsal olarak bağdaşmayan, ötekileştirici ve ayrıştırıcı bir kavram olan "çocuk suçlular" kavramının KKTC'de kullanıldığı, hatta KKTC'de bu alandaki temel Yasa'nın bile "Çocuk Suçluları Yasası" adı altında mevcut olduğu görülmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilkelerine uygun olacak şekilde dağınık bir halde bulunan mevcut yasalar ve söz konusu yasalarda yer alan çağ dışı kalmış kavramlar, çocuğu esas alan bütüncül bir yaklaşımla revize edilerek düzenlenmeli, bu bağlamda ihtiyaç duyulan yeni yasalar çıkarılmalı, ayrıca bu alanda tüzük çıkarılması öngörülen yasalara dayanılarak ihtiyaç duyulan tüzükler gecikmeksizin çıkarılmalıdır.

Çocuklar ceza yargılama sürecine mümkün olduğunca sokulmamalı, yargı dışında sorunu çözecek yöntemler geliştirilmeli, çocuk, ceza yargılama sürecine girecekse özgürlüğünden yoksun bırakma en son çare olarak düşünülmelidir.

KKTC'de kanunla ihtilafa düşen çocukların maruz kaldıkları sistemin temel kurumları olan Polis, Savcılık ve Mahkemeler yeniden yapılandırılmalı, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocuk adalet ilkelerine dayalı, çocuklara özgü bir çocuk adalet sistemi kurulmalıdır. Bu sistem, özellikle çocuğun yaşama, korunma, katılma ve gelişme haklarına saygı gösterecek şekilde yapılandırılmalıdır. Bu bağlamda çocukların içine girdikleri sistemin tüm kurumlarında çocuklara yönelik ayrı profesyonel birimler oluşturulmalı, bu birimlerin tüm çalışanlarına, alanında uzman kişiler tarafından sürekli eğitimler verilmelidir. Ayrıca, çocuk adalet sisteminde yer alan kurumlara gerekli araç ve teçhizat sağlanmalı, bu kurumlar fiziki yönden çocuklara özgü olmalıdır.

KKTC'de kanunla ihtilafa düşen çocukların rehabilitasyonlarına yönelik ıslah okulları, eğitim evleri açılmalı; çocukların yetişkinler ile aynı cezaevinde kalmalarını ortadan kaldıracak düzenlemeler getirilmelidir.

Çocuk adalet sistemi, çok sektörlü ve disiplinler arası bir yaklaşım gerektirdiğinden, mevcut sistem içerisindeki kurumlara, ihtiyaç duyulan yenileri eklenmeli, var olan diğer kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri de sistemin içerisine dâhil edilmeli, koordinasyon, işbirliği ve ekip çalışmasına önem verilmelidir.

Kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgili olarak hak temelli izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Kanunla ihtilafa düşen çocukların maruz kaldığı kurumlar, kendi personellerinin sorumluluklarını detaylandıran ve daha anlaşılır kılan düzenlemeler yapmalı, bu süreçte çocuklarla temasta bulunan personellerini düzenli ve kapsamlı hizmet içi eğitimlere tabi tutmalıdırlar.

Kanunla ihtilafa düşen çocukların yeniden sosyal hayata üretken ve aktif bir şekilde katılmalarını sağlamak amacıyla yasal düzenlemeler yapılmalı ve uygulamaya yansıtılmalıdır.

Barolar Birliği ve sivil toplum örgütlerinin bu alanda daha görünür kılınmaları teşvik edilerek desteklenmeli, bu örgütlerin izleme ve savunuculuk mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Çocuk adalet sisteminin hukuki çerçevesinin temelini Çocuk Haklarına Dair Sözleşme oluşturmaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin KKTC'de uygulanmasına yönelik sorumlu koordinatör kuruluş

belirlenmeli, bu alanda sürdürülebilir kurumsal bir devlet politikası oluşturulmalıdır. Bu bağlamda KKTC'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi uygulamasına yönelik BM Çocuk Hakları Komitesi'ne rapor vereceği bir sistem oluşturulmalıdır. Son olarak, çocuklarla ilgili daha detayda birçok BM sözleşmesi olmakla birlikte, özellikle doğrudan çocuk suçluluğu ile ilgili olan; (1) Pekin Kuralları, (2) Riyad Kuralları, (3) Havana Kuralları ve (4) Viyana Kuralları, KKTC Yönetimi ve ilgili kurumlar tarafından içselleştirilmeli ve bu kuralların işlevselleştirilmesi sağlanmalıdır.

## Kaynakça

- AKYÜZ Emine. *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*. Editörler: Süleyman Hançerli, Bilal Sevinç, Cüneyt Gürer ve Muzaffer Cihat Öner. Ankara: Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme, Eğitim Vakfı (SABEV) Yayınları No:35, Sosyal Çalışma Dizisi: 28, 2011.
- ALASYA Halil Fikret. *Tarihte Kıbrıs*. Lefkoşa: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1988.
- AYDOĞDU, Ahmet. *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara: BRC Basım ve Matbaacılık Ltd. Şti., 2005.
- BAYINDIR Nida, ÖZEL Ali ve KÖKSAL Emrah. "Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği." *Polis Bilimleri Dergisi* 9, 1-4 (2007): 95-108.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye İlişkin Genel Yorumları 2001- 2006. *ICC Çocuk Hakları Serisi 3*. Ankara. 2006. <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2021/02/Cocuk-Haklari-Komitesi-2001-2006.pdf>
- CC, Criminal Code. In the Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under the Authority of the Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, by Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 154 (1 January 1929). Accessed 19 July 2022. <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap154.pdf>
- CDY, Cezaevi Disiplin Yasası (Bölüm 286), Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Beşinci Cilt (Bölüm 247-306), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- CL, Children Law. In the Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under The Authority of The Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, by Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume VI (Chapters 308-354), Chapter 352 (18 August 1956). Accessed 19 July 2022. <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap352.pdf>
- CMUY, Ceza Muhakemeleri Usul Yasası (Bölüm 155). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- CRC, Convention on the Rights of the Child (General Assembly Resolution 44/25). United Nations (20 November 1989). Entry Into Force 2 September 1990. Accessed 19 July 2022. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- CY, Ceza Yasası (Bölüm 154). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- ÇAKICI Mehmet, PAŞA Emel and GÖRKEM Anıl. "The Prevalence and Risk Factors of Juvenile Delinquency in Turkish Republic of Northern Cyprus." *Eurasian Journal of Educational Research*, 12, 49A (2012): 183-198.
- ÇHDS, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Karar No. 94/6423). *TC Resmî Gazete* 22184 (27 Ocak 1995). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- ÇHDSOY, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Onay) Yasası (KKTC Bakanlar Kurulunun 31 Mayıs 1995 tarihli ve A-695-95 sayılı Kararı). *KKTC Resmî Gazete* 4 (5 Ocak 1996). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

- ÇKK, Çocuk Koruma Kanunu (Kanun No. 5395). *TC Resmî Gazete* 25876 (15 Temmuz 2005). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>
- ÇSY, Çocuk Suçluları Yasası (Bölüm 157). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- ÇY, Çocuklar Yasası (Bölüm 352). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Altıncı Cilt (Bölüm 307-354), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- Devlet Planlama Örgütü. *Tablo 4. Yaş, Yaş Grubu, İlçe ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, 2011, KKTC Nüfus sayımı Sonuçları*. 2011. <http://www.devplan.org/Frame-tr.html>
- Esendağlı, Hasan. "Cezaevi Gözlemleri". *Facebook*. 30 Kasım 2022, 20:04. Erişim 6 Aralık 2022. [https://m.facebook.com/story.php?story\\_fbid=pfbid02po97bgPEbnQdQfRAMUkozH9k61ntBMygE9gRXCRCsVMrCnUjJVM2V85C1kBGgK6sl&id=1123777063](https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02po97bgPEbnQdQfRAMUkozH9k61ntBMygE9gRXCRCsVMrCnUjJVM2V85C1kBGgK6sl&id=1123777063)
- Fasıl 2 AY, Avukatlar Yasası (Bölüm 2). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Birinci Cilt (Bölüm 1-104), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- GÖRKEM, Anıl. "KKTC'de Çocuk Suçluluğunun Yaygınlığı, 2001-2005." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YDÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, 2008.
- GÖYNÜKLÜ, Ceren. *Kuzey Kıbrıs'ta Çocuk Hakları*. Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınları No: 2. Lefkoşa: Mavi Basım, 2012.
- HDY, Hukuk Dairesi Yasası (Yasa No. 72/1991). *KKTC Resmî Gazete* 62 (22 Haziran 1991). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- JOL, Juvenile Offenders Law. In the Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under the Authority of the Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, By Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 157 (20 December 1946). Accessed 19 July 2022. <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap157.pdf>
- KKTC AYM, KKTC Anayasa Mahkemesi. K. 3/2006 (D 3/2006) (21 Haziran 2006). Erişim 24 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=am&yile=2006>
- KKTC AY, KKTC Anayasası (Kabul Tarihi: 5 Mayıs 1985). *KKTC Resmî Gazete* (7 Mayıs 1985). Erişim 24 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>
- KKTC İB, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. "Merkezi Cezaevi", Erişim 6 Aralık 2022. <https://icisleri.gov.ct.tr/BAKANLIK/Merkezi-Cezaevi>
- KP, Kıbrıs Postası. "Ziya Öztürkler: Söz Verdiğimiz Gibi Ekim Sonu İtibariyle Yeni Cezaevine Taşındık", Erişim 6 Aralık 2022. [https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS\\_HABERLERI/n445084-ziya-ozturkler-soz-verdigimiz-gibi-ekim-sonu-itibariyle-yeni-cezaevine-tasindik](https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n445084-ziya-ozturkler-soz-verdigimiz-gibi-ekim-sonu-itibariyle-yeni-cezaevine-tasindik)
- Y, Yenidüzen. "Yenidüzen Yeni Cezaevi'nin Son Halini Görüntüledi", Erişim 6 Aralık 2022. <https://www.yeniduzen.com/yeniduzen-yeni-cezaevinin-son-halini-goruntuledi-113954h.htm>
- KKTC M, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler. *2022 Faaliyet Raporu*. Lefkoşa: KKTC Yüksek Mahkeme Yayınları, 2023. Erişim 30 Haziran 2023. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/dokuman/faaliyetraporu2022.pdf>

- KKTC YC, KKTC Yargıtay Ceza. Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza K.17/91 ve 12//92 (D 7/1992) (24 Haziran 1992). Erişim 24 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yc&yile=1992>
- KOÇYILDIRIM Göktan. "Her Şey Çocuklar İçin!" Ya Adalet?, Türkiye Çocuk Adalet Sistemine Sivil Toplum Gözüyle Bakış Projesi Kitabı. Yayına Hazırlayanlar: Yaşar Çavdar, Bilal Kolbüken. Ankara: Cem Web Ofset., 2012.
- KTBB, Kıbrıs Türk Barolar Birliği. "Kıbrıs Türk Barolar Birliği Tarihçe", Erişim 6 Aralık 2022. <https://www.kibris-turk-barolar-birligi.org/Kurumsal-Detay/kibris-turk-barolar-birligi-tarihce/6>
- MCKGÇEY, Merkezi Cezaevi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası (Yasa No. 45/1988). *KKTC Resmî Gazete* 108 (18 Kasım 1988). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- MCKGÇEDY, Merkezi Cezaevi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (Değişiklik) Yasası (Yasa No. 13/2022). *KKTC Resmî Gazete* 147 (6 Temmuz 2022). Erişim 6 Aralık 2022. <https://basimevi.gov.ct.tr/Portals/6/2022/147.pdf?ver=2022-06-16-231436-4135>
- MEGVSB (KKTC Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı). *Kıbrıs Türk Tarihi, 10. Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Korza Yayıncılık Basım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., 2010.
- MY, Mahkemeler Yasası (Yasa No. 9/1976). *KTFD Resmî Gazete* 25 (8 Nisan 1976). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- NECATİGİL Zaim M. *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kışkacında Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- ÖZADA NAZIM Ayşe ve KÖSEOĞLU Muallâ. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sosyal Hizmetlerin Yapısı ve İşleyişine Eleştirel Bir Bakış." *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30, 2 (2019): 665-689.
- POL, Probation of Offenders Law. In the Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959 (1 April 1959), Prepared Under the Authority of the Cyprus Laws (Revised Edition) Law, 1959, by Crition George Tornaritis, Q.C. Attorney-General, Cyprus, Volume III (Chapters 125-175A), Chapter 162 (14 March 1952). Accessed 19 July 2022. <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap162.pdf>
- Polis Meslek Dersleri*. Polis Okulu Yayınları No: 61, KKTC: Polis Okulu Müdürlüğü, 6. Baskı, 2020.
- PÖKGY, Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası (Yasa No. 51/1984). *KKTC Resmî Gazete* 114 (20 Aralık 1984). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- SİGABY, Suç İşleyenlerin Gözetim Altında Bulundurulması Yasası (Bölüm 162). Kıbrıs Yasaları (Revize Edilmiş ve Birleştirilmiş Şekliyle), Üçüncü Cilt (Bölüm 125-175A), Revize Edilmiş Yeni Baskı, KKTC Cumhuriyet Meclisi Yayını (2001). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>
- SÖZMENER Hasan. *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, Cilt 1. Ankara: Yetkin Basımevi, 2014.
- TCKVEİBO, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma ve Ekonomik İş Birliği Ofisi. "Yeni Merkezi Cezaevine Taşınma Süreci Tamamlandı", Erişim 6 Aralık 2022. <https://kei.gov.tr/haberler/yeni-merkezi-cezaevine-tasinma-sureci-tamamlandi>
- TURHAN Turgut. "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi. "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 57, 2 (2008): 253-286.

Türkiye’de Çocuklar için Adalet Projesi. *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Hukukçular için Eğitim Kitabı*, Ankara: BNB Ltd. Şti., 2013.

UMBKHDYSY, Uyuşturucu Madde Bağımlıları ve Kullanıcıları Hakkında Denetimli Serbestlik Yasası (Yasa No. 28/2016). *KKTC Resmî Gazete 68* (27 Mayıs 2016). Erişim 30 Haziran 2023. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

VEZİROĞLU Çetin ve GÜMÜŞ Aysun, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, Lefkoşa, 2012, 187.

YAKY, Yüksek Adliye Kurulu Yasası (Yasa No. 35/1985). *KKTC Resmî Gazete 101* (22 Kasım 1985). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

YAVUZER Haluk. *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Baskı, 1994.

YTBY, Yasaların Türkçeleştirilmesi ve Birleştirilmesi Yasası (Yasa No. 19/1977). *KTFD Resmî Gazete 15* (18 Mart 1977). Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

YÜCEL Didem, GÖNÜLTAŞ M Burak ve MAVİLİ AKTAŞ Aliye. *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale*. Ankara: Nobel Yayınevi, 2016.

### **Makale Bilgi Formu**

**Yazarın Notu:** Bu makale, 24-25 Aralık 2021 tarihleri arasında Ukrayna’da Alfred Nobel Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen 3. Uluslararası CEO (İletişim, Ekonomi, Organizasyon) Sosyal Bilimler Kongresinde yazar tarafından sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

**Yazarın Katkısı:** Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

**Çıkar Çatışması Bildirimi:** Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

**Telif Beyanı:** Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir ve çalışması CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

**Destek/Destekleyen Kuruluşlar:** Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

**Etik Onay ve Katılımcı Rızası:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

**İntihal Beyanı:** Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.